

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна  
Історичний факультет  
Кафедра історії України

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА  
до дипломної роботи магістра  
на тему: «Україно-Російські відносини 2004-2022 рр.»

Виконав: студент II курсу магістратури  
денної форми навчання  
напряму підготовки  
(спеціальності)  
032 «історія та археологія»  
Троць Сергій Олегович

**Керівник:** к. і. н., доц. Захарченко Євген Юрійович

**Рецензент:**

**Харків – 2023**

**План роботи**

Вступ.....2

|                                                                                                                                                 |    |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Розділ 1: Історіографія, джерела, методи та методологія дослідження...                                                                          | 12 |
| 1.1    Історіографія.....                                                                                                                       | 12 |
| 1.2    Джерельна база.....                                                                                                                      | 20 |
| 1.3    Методи та методологія дослідження.....                                                                                                   | 32 |
| Розділ 2: Причини російсько-українського протистояння 2004-2022.....                                                                            | 33 |
| 2.1    22 листопада 2004-2010 рр. Початок Помаранчевої революції та правління Віктора Януковича.....                                            | 33 |
| 2.2    2014 р. Початок конфлікту у Донецькій та Луганській областей, анексія Криму.....                                                         | 43 |
| 2.3    2014-2015: Воєнні події на сході України та конфлікт в Донецькій та Луганській областях.....                                             | 51 |
| 2.4    2016 - 24 лютого 2022: Післякризовий період та пошук мирного врегулювання, початок повномасштабного вторгнення Російської федерації..... | 54 |
| Розділ 3: Політичне використання історії в дискурсі україно-російських відносин.....                                                            | 70 |
| 3.1    Історичні наративи та міфи.....                                                                                                          | 70 |
| 3.2    Територіальні питання та суверенітет.....                                                                                                | 74 |
| 3.3    Культурні аспекти і мовна політика.....                                                                                                  | 77 |
| Висновок.....                                                                                                                                   | 80 |
| Список літератури.....                                                                                                                          | 83 |

### **Актуальність:**

1. Глобальне вплив: Російсько-українська війна має величезне геополітичне значення, оскільки її наслідки впливають на стабільність та безпеку не тільки в Україні, але й у всьому світі. Цей конфлікт має значний вплив на геополітичну ситуацію в Східній Європі та міжнародні відносини в цілому.

2. Інформаційна війна: Війна на Донбасі супроводжується активною інформаційною війною, де дискурси та практики грають ключову роль. Різні сторони конфлікту використовують різноманітні інформаційні канали для впливу на свідомість людей, формування публічної думки та легітимації своїх дій. Дослідження дискурсів та практик у цьому контексті є дуже актуальними для розуміння маніпуляцій та впливу інформації на суспільство.

3. Соціокультурні наслідки: Війна має серйозні соціокультурні наслідки для України та її суспільства. Вона впливає на формування національної ідентичності, політичні настанови, моральні цінності та спричиняє глибокі трансформації в суспільстві. Вивчення дискурсів та практик у контексті війни дозволяє краще зрозуміти ці наслідки та їх вплив на українське суспільство.

4. Історичний аспект: Російсько-українська війна має глибокі історичні корені, які варто досліджувати. Вивчення дискурсів та практик у контексті війни дозволяє поставити їх в історичний ракурс, з'ясувати попередні фактори, події та процеси, які привели до загострення конфлікту. Це дає можливість зрозуміти, як історичні події та переконання впливають на сучасну ситуацію і сприяють формуванню дискурсів та практик в рамках війни.

5. Гуманітарні аспекти: Російсько-українська війна призвела до великого числа людських жертв, переміщення населення, руйнування міст та інфраструктури. Вивчення дискурсів та практик у контексті війни допомагає з'ясувати гуманітарні аспекти конфлікту, виявити проблеми та

потреби людей, що потерпають від війни, а також висвітлити роль гуманітарних організацій та допомоги у врегулюванні конфлікту.

Отже, актуальність дослідження дискурсів та практик у темі Російсько-української війни полягає в їх важливості для розуміння геополітичних, соціокультурних, історичних та гуманітарних наслідків війни. Вивчення дискурсів та практик допомагає краще розкрити сутність конфлікту, розуміти вплив інформації на суспільство та сприяє знаходженню шляхів врегулювання та примирення.

**Об'єктом дослідження** є україно-російські відносини від початку Помаранчевої революції до подій 22 лютого 2022 року, а саме подій повномасштабного вторгнення Російської Федерації.

**Предметом дослідження** є передумови, причини, привід, рушійні сили, хід подій, наслідки російської агресії.

Цей період відзначився складними політичними та економічними взаєминами між Україною та Росією, що стали причиною різноманітних конфліктів та напруження в їхніх відносинах. Одним із найважливіших подій цього періоду стала Помаранчева революція, яка відбулася у 2004 році після виборів президента України. Ця революція спричинила значні зміни в політичній системі країни та відносинах з Росією. Після цього відбулися численні події, які суттєво вплинули на взаємини між Україною та Росією, включаючи різноманітні економічні, політичні та військові конфлікти. Один із найбільш відомих суперечностей між Україною та Росією стався у 2014 році, коли Росія окупувала Крим та почала підтримувати бойовиків на сході України. Ця подія стала причиною суттєвих змін у відносинах між країнами та вплинув на розвиток ситуації в регіоні в цілому.

Важливо вивчити динаміку змін у політичному ландшафті обох країн, роль політичних лідерів та партій у формуванні українсько-російських відносин, а також вплив зовнішніх акторів, таких як США, Європейський Союз та інші країни, на хід подій. Дослідження може також

охоплювати соціальний аспект відносин між Україною та Росією. Можна дослідити вплив конфлікту на громадську думку в обох країнах, формування національної ідентичності, сприйняття опозиційних поглядів та розуміння міжнародної політики. Дослідження може розкрити роль ЗМІ, соціальних мереж та інших медійних платформ у формуванні дискурсу щодо україно-російських відносин. Крім того, дослідження може включати аналіз економічних аспектів відносин між Україною та Росією, зокрема торгівлі, енергетичної залежності та інвестицій. Важливо дослідити наслідки санкцій та економічних обмежень між країнами.

**Хронологія:** Робота охоплює період від початку Помаранчевої революції в Україні (22 листопада 2004 рік) – до початку повномасштабного вторгнення Російської федерації на територію України (22 лютого 2022 рік).

**Територіальні межі** визначаються територіями України та Російської Федерації, а також їх впливом на регіональну та міжнародну політику. Ця тема охоплює взаємовідносини між Україною і Росією, включаючи політичний, економічний, соціокультурний та геополітичний аспекти. Територіальні межі можуть бути розглянуті з різних перспектив. Наприклад, дослідження впливу російської політики на українські регіони, зокрема Крим та Донбас, а також на інші країни, що межують з Росією. Дослідження може охоплювати аналіз територіальних суперечок, анексії Криму, військових конфліктів у східній Україні та їх наслідків. У рамках цієї теми також можуть досліджуватись вплив російського дискурсу та пропаганди на формування уявлень про територіальні претензії, ідентичності та історичну пам'ять. Можуть бути вивчені державні політики, документи, медійні матеріали, публічні виступи та інші джерела, які відображають дискурсивні практики.

**Мета дослідження й завдання:** проаналізувати та висвітлити причини і особливості російсько-української війни.

У контексті головної мети поставлено наступні завдання:

- встановити історико-теоретичні, історіографічні, джерелознавчі підходи до вивчення сучасної російсько-української війни;
- провести логічну вмотивовану внутрішню періодизацію подій, висвітливши особливості кожного етапу;
- показати сприйняття розвинутими західними країнами російської агресії;
- виявити внутрішні та зовнішні чинники, що перешкодили Україні та її союзникам ефективно протистояти Росії;
- з’ясувати наслідки російської агресії як для України, так і для світу загалом.

**Методологія та методи:** Одним з можливих методів дослідження є контент-аналіз. Цей метод полягає в систематичному аналізі текстів для виявлення певних зразків, тематики, ключових слів та інших параметрів. У контексті дослідження Російсько-української війни, контент-аналіз може бути застосований для аналізу медійних матеріалів, політичних заяв, документів тощо, які стосуються війни та її наслідків.

Ще одним методом дослідження може бути етнографія, яка передбачає дослідження конкретних спільнот або груп людей, що відображає реальні практики та дискурси в контексті відносин між країнами. Етнографія може бути застосована, наприклад, для дослідження реакції населення на війну, включаючи їх ставлення до пропаганди, участі в бойових діях, реагування на гуманітарну кризу та інше. Також можна застосувати метод історіографічного аналізу, який полягає у дослідженні історії дослідження певної теми або проблеми. В контексті Російсько-українських відносин, історіографічний аналіз може допомогти визначити та проаналізувати різні дослідницькі підходи та дебати щодо причин війни, її наслідків, можливих шляхів вирішення тощо. Крім того, можливим методом є аналіз соціальних мереж та інтернет-джерел. Соціальні мережі та інтернет-джерела стали важливим джерелом інформації та дискусій щодо відносин. Аналіз таких джерел може виявити динамічні зміни у

дискурсах та практиках, висвітлити роль соціальних медіа у формуванні поглядів, стереотипів та уявлень про війну. Для аналізу соціальних мереж можуть використовуватись методи комп'ютерного аналізу тексту, соціальних мереж, визначення семантичних та емоційних зарядів, мережевого аналізу тощо. Комбінування цих методологічних підходів та методів аналізу джерел дозволить здійснити комплексне та глибоке дослідження теми "Російсько-українські відносини". Важливо пам'ятати, що вибір конкретних методів буде залежати від поставлених дослідницьких завдань, доступності джерел та методологічних підходів, що підтримуються в академічному оточенні.

**Наукова новизна** полягає в розгляді сучасних дискурсів та практик, пов'язаних з конфліктом між Росією та Україною, з особливим акцентом на початок цього конфлікту, а саме після подій Помаранчевої революції в Україні у 2004 році. Оскільки конфлікт продовжується до сьогоднішнього дня, вивчення його дискурсів та практик має велике наукове значення. Тема дозволяє дослідити різноманітні аспекти взаємодії між Росією та Україною, такі як політичні, соціальні, культурні, економічні та військові аспекти. Дослідження дискурсів розкриває роль мови та комунікації у формуванні уявлень, натякає на способи сприйняття та інтерпретації подій, аналізує маніпуляції та риторичні стратегії. Крім того, вивчення практик, що супроводжують війну, може розкрити вплив конфлікту на суспільство, включаючи громадянські права, гуманітарну ситуацію, злочини проти людяності та військові дії. Аналізуючи ці аспекти, можна зрозуміти більш глибокі наслідки конфлікту та розробити рекомендації щодо його подолання та мирного врегулювання.

Таким чином, наукова новизна теми "Російсько-українська війна: дискурси та практики" відповідає на актуальні питання сучасної політики, міжнародних відносин та конфліктології. Вона дозволяє краще розуміти причини, хід та наслідки військового конфлікту між Росією та Україною, а також роль дискурсів і практик у формуванні та зміні відносин між цими



двома країнами. З моменту Помаранчевої революції в Україні в 2004 році політична ситуація в країні та її відносини з Росією відчутно змінилися. Вивчення дискурсів, тобто способів сприйняття та інтерпретації подій, які відбуваються під час конфлікту, дозволяє проаналізувати роль мови, засобів масової інформації та політичних акторів у формуванні суспільної думки та ставлення до конфлікту.

Крім того, дослідження практик, пов'язаних з війною, таких як воєнні дії, гуманітарна ситуація, громадянські права та гуманітарне право, також має велике значення. Це дозволяє визначити вплив війни на суспільство, включаючи людей, які постраждали внаслідок конфлікту, та розкрити можливі порушення прав людини та міжнародного гуманітарного права.

**Ступінь дослідженості:** Сучасна російсько-українські відносини є надзвичайно актуальною проблемою новітньої історії України у глобальному вимірі. Її наукова розробка активно розпочалася і потребує вивчення широкого кола історичних джерел. Уже оприлюднено низку мемуарних, інформаційно-довідкових, усно історичних, науково-популярних, наукових праць.

**Структура:** Пропонована робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Для кращого сприйняття і візуалізації положень дослідження підібрано ілюстративний матеріал, що розміщено у кінці.

**У вступі** дослідження обґрунтовано вибір теми "Російсько-українські відносини". Пояснено, що ця тема є актуальною через надзвичайну важливість сучасних українсько-російських відносин та військового конфлікту між країнами, який почався після Помаранчевої революції. Визначено мету дослідження - проаналізувати дискурси та практики, пов'язані з цим конфліктом, зокрема їх роль у формуванні відносин та наслідків.

Предметом дослідження є російсько-українські відносини, дискурси та практики, які супроводжують цей конфлікт. Об'єктом дослідження є взаємодія між Росією та Україною, політичні, соціальні, культурні та військові аспекти конфлікту.

Методологія дослідження базується на поєднанні кількох підходів, зокрема дискурсивного аналізу, критичного аналізу, політичної науки та конфліктології. Для отримання результатів використано різні методи, включаючи аналіз документів, вивчення літератури, аналіз військових дій, аналіз мови та комунікації, спостереження тощо.

Надані результати дослідження мають практичне значення у різних сферах. Наприклад, вони можуть бути корисні для політичних аналітиків, дипломатів та рішень приймальників, які працюють у галузі міжнародних відносин. Аналіз дискурсів та практик, пов'язаних з конфліктом, може сприяти кращому розумінню його причин, динаміки та перспектив, а також розробці ефективних стратегій управління конфліктом та досягнення миру. Крім того, дане дослідження може бути цінним для академічного співтовариства, спеціалістів з конфліктології, політичної науки та соціології. Воно сприяє розширенню теоретичного розуміння процесів конфлікту та взаємодії міжнародних суб'єктів. Отримані результати можуть послужити основою для подальших досліджень, розвитку теоретичних концепцій та методологічних підходів до вивчення подібних конфліктів. Щодо апробації, дослідження може бути представлено на наукових конференціях, семінарах та круглих столах з питань політичної науки, міжнародних відносин та конфліктології. Також, результати можуть бути опубліковані в наукових журналах з відповідних галузей.

Структура роботи передбачає наявність вступу, основної частини, висновків та списку використаних джерел.

У першому розділі "Історіографія", джерела, методи та методологія дослідження розкривається аналіз теоретичних робіт, що

стосуються сутності конфлікту, а також концептуальних підходів, що використовуються для вивчення даної проблематики. Здійснюється огляд праць вітчизняних та зарубіжних вчених, які висловлюють свої погляди та теоретичні концепції на дану тему. Основною методологічною основою дослідження є сукупність концептуальних ідей, наукових принципів, підходів та методів, які сприяють отриманню об'єктивного та всебічного знання. Зазначена методологічна основа формується на основі філософської (фундаментальної) методології, яка визначає загальні принципи пізнання, методології конкретної науки, яка встановлює специфічні принципи та підходи, характерні для вивчення конфліктів, а також методології наукового дослідження, яка визначає загальні методичні підходи до здійснення наукових досліджень.

Розуміння методології у даній роботі розглядається на кількох функціональних рівнях. Перший рівень - філософська (фундаментальна) методологія, відображає загальні принципи пізнання та формулює основні концептуальні підходи, що впливають на вивчення конфліктів. Другий рівень - методологія конкретної науки, де враховуються специфічні принципи та підходи, що характерні саме для дослідження конфліктів. Третій рівень - методологія наукового дослідження, визначає загальні методичні підходи та процедури, які застосовуються в ході проведення наукових досліджень. У рамках дослідження розкриваються концептуальні основи вивчення конфліктів, зокрема аналізуються різні теоретичні підходи та школи мислення, які допомагають розуміти сутність конфліктів. Наприклад, можуть бути розглянуті конфліктологічні підходи, політичні теорії, соціологічні концепції та інші. Це дозволяє збагатити дослідження різними теоретичними ракурсами та підходами.

У процесі дослідження використовуються різноманітні методи, такі як аналіз наукової літератури, документальний аналіз, історичний аналіз, історичний метод, емпіричні дослідження, інтерв'ю, структурний аналіз та інші. Використання різноманітних методів дозволяє зібрати та аналізувати

різні типи даних, що сприяє досягненню об'єктивних результатів дослідження.

**У другому розділі** "Причини російсько-українського протистояння 2004-2022" проведено комплексне дослідження проблеми російської збройної агресії та її впливу на сучасну політичну ситуацію. Розділ присвячений вивченню тих причин, які спричинили конфлікт між Росією та Україною, а також наслідкам цього протистояння. Основна увага зосереджена на викликах та загрозах, з якими стикається Захід в результаті російської гібридної агресії. Досліджуються такі аспекти, як інформаційна війна, дезінформація, вплив російських дезінформаційних кампаній та маніпуляцій на громадську думку та політичні процеси в Україні та у світі. Розглядаються також економічні та енергетичні аспекти протистояння, включаючи економічний блокад та санкції проти Росії.

У розділі обґрунтовується позиція України щодо конфлікту на Донбасі, аналізуються підходи та реакція Європейського Союзу до врегулювання конфлікту. Досліджується також позиція Російської Федерації та її інтереси у регіоні. Аналізуються виклики, з якими стикаються сторони конфлікту та міжнародні спільноти при спробах вирішення кризи на Донбасі. Окрім аналізу конфлікту на Донбасі, розділ також може включати дослідження впливу цього конфлікту на глобальну політичну картину та відносини міжнародних акторів. Розглядаються можливі наслідки для стабільності та безпеки у Європі та світі, зокрема зміни в геополітичних блоках та вплив конфлікту на розподіл влади та впливові сфери країн-учасниць.

**У третьому розділі** «Політичне використання минулого в дискурсі україно-російських відносин» може бути спрямована на дослідження того, як минуле України та Росії використовується у сучасному дискурсі їх відносин. Це дослідження буде зосереджене на аналізі політичних заяв, промов або документів, в яких згадується минуле, або на аналізі пресового покриття подій, пов'язаних з російсько-українським конфліктом. Також

досліджуватиметься те, як історичні події використовуються у масовій свідомості суспільства, як вони впливають на сприйняття та розуміння поточних подій в Україні та Росії, а також на розвиток взаємин між країнами. Дослідження зосередитися на ролі історії в формуванні національної ідентичності та впливі на підтримку політичних партій та лідерів.

В цьому розділі буде проаналізовані різні аспекти використання історії в політичному дискурсі, такі як символіка, пам'ять про події минулого, використання історії як засобу маніпулювання громадською думкою та інше. Особлива увага може бути приділена використанню історії у пропаганді та інформаційній війні між Україною та Росією.

## **Розділ 1 Історіографія, джерела, методи та методологія дослідження**

## 1.1 Історіографія.

Круг джерел, що стосуються цієї теми в історії, надзвичайно різноманітний та обширний. Основними джерелами є офіційні документи та матеріали, доступні на багатьох мовах через відкриті медійні ресурси. Ці матеріали публікують суверенні держави, міжнародні організації та уповноважені особи. З одного боку, вони мають діловий стиль, а з іншого - намагаються подати складну проблематику доступно для розуміння для звичайних громадян, що впливає на їхні політичні рішення. Ці матеріали включають не лише історичні факти, а й використовують відповідний термінологічний апарат.

Центральним для моєї досліджуваної теми є прийняття рішень Організації Об'єднаних Націй. Зокрема, я розглядаю резолюції Генеральної Асамблеї ООН, зокрема № 68/262 від 2014 року, що стосується територіальної цілісності України. Далі в моєму дослідженні я розглядаю цю тему більш детально, звертаючись до історико-теоретичних аспектів вивчення російсько-української війни, яка триває з 2014 року й до сьогодні. Вельми насиченою фактичним матеріалом є серія доповідей Управління Верховного комісара ООН з прав людини<sup>1</sup>.

Ще одним фокусом мого дослідження є рішення, прийняті Організацією Об'єднаних Націй. Конкретно, розглядаю резолюції Генеральної Асамблеї ООН, зокрема № 68/262 від 2014 року, яка стосується територіальної цілісності України. У наступних розділах я розгортаю цю тему, зачіпаючи історико-теоретичні аспекти вивчення російсько-української війни, що триває вже з 2014 року. Значний обсяг фактичного матеріалу надається через серію доповідей Управління

---

<sup>1</sup> Reports on the human rights situation in Ukraine / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2014 – 2022. URL: <https://ukraine.un.org/en/201055-report-human-rights-situation-ukraine> (дата звернення 11.05.2023)

Верховного комісара ООН з прав людини, які можна знайти на офіційному сайті за адресою [ohchr.org](http://ohchr.org)<sup>2</sup>.

На офіційному веб-порталі Верховної Ради України за адресою [rada.gov.ua](http://rada.gov.ua) представлені національні нормативні акти, а також більше двадцяти документів Парламентської Асамблеї Ради Європи у перекладі на українську мову. Ці документи включають в себе резолюції, рекомендації, декларації та інші<sup>3</sup>.

Для проведення наукового аналізу доступні документи від органів українського та зарубіжного правосуддя, що розглядають поточні обставини і наслідки сучасної війни Росії проти України, а також дії конкретних осіб. Крім того, 17 січня 2017 року Міжнародний Суд, який є головним судовим органом ООН, оприлюднив комюніке щодо позовної заяви України проти Російської Федерації.<sup>4</sup>

У книжці «Анексія: Острів Крим» політичний експерт Тарас Березовець, кримчанин за походженням, показав механізми гібридної війни, розв'язаної військами Російської Федерації («зеленими чоловічками»), подав ексклюзивні свідчення, спеціально надані українськими і зарубіжними політиками, військовими, очевидцями агресії від 18 лютого до 18 березня 2014 р.

Отримала значну увагу від громадськості ряд мемуарно-публіцистичних творів, які були видані за кордоном на різних мовах. Один із таких творів, "Очевидці. Битва за Україну" (2016), виник у співпраці двох авторів - вченого і журналістки. Ця книжка, в жанрі схожа на щоденник, ілюстрована документальними фотографіями від самих авторів.

---

<sup>2</sup> Reports on the human rights situation in Ukraine / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2014 – 2022.

<sup>3</sup> Верховна Рада України [[rada.gov.ua](http://rada.gov.ua)]: Міжнародна діяльність. Міжнародні парламентські організації. Парламентська асамблея Ради Європи. 2014 – 202

<sup>4</sup> Позовні вимоги та претензії України до РФ в Суді ООН URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2017/01/17/7060261/> (дата звернення 11.05.2023)

Журналістські видання, де присутні розповіді учасників війни, відзначаються великою увагою. Зокрема, у мемуарно-публіцистичній книзі "АД 242" (2016) розглядається період тривалістю 242 дні в боях за аеропорт Донецька, відомий як "АД" за аббревіатурою, якою його називали оборонці.

Ця книга включає майже шістьдесят свідчень воїнів-«кіборгів», а також коментарі військових експертів і аналітиків із України, Росії, США, Канади, представників Генерального штабу Збройних сил України, включаючи його начальника, генерала армії Віктора Муженка<sup>5</sup>.

У книжці військових журналістів Олега Криштопи й Ольги Каліновської «Про мертвих, живих і ненароджених» (2016), що близька до жанру документальної прози, зібрано розповіді учасників війни й очевидців про події у Слов'янську, Донецькому аеропорті, горі Карачун, Іловайську, Дебальцевому і т. Д.<sup>6</sup> Розповідається про донецьких «ультрас», з яких виник добровольчий батальйон «Донбас». Звертається увага й на інший бік цієї війни – політичні та фінансові оброудки і те, що офіційно називають «небойовими втратами».

Спеціальний проект (бібліотеку) «Історії українських воїнів» започаткував 2016 р. центральний друкований орган міністерства оборони України – щомісячний журнал «Військо України» – за загальною редакцією його головного редактора Валентина Буряченка. Досі побачило світ чотири книжки «Відчайдухи», «Побратими», «Наші», «Пророцтво Жанни»,<sup>7</sup> де загалом понад сто нарисів розміщені у певній хронологічній послідовності, а військові звання, посади, власні назви дійових осіб відповідають часу їхнього написання.

<sup>5</sup> АД 242. Історія мужності, братерства та самопожертви / укл. І. Штогрін. Харків, 2016. 352 с.

<sup>6</sup> Криштопа О., Каліновська О. Про мертвих, живих і ненароджених. Герої (не) війни. Харків, 2016. 304 с.

<sup>7</sup> Відчайдухи. Історії українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2016. 256 с.; Побратими. Історії українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2016. 224 с.; Наші. Історії українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2017. 230 с.; Пророцтво Жанни. Історія українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2018. 224 с.



Великий обсяг фактичного матеріалу про сучасну російсько-українську війну, що постійно оновлюється та доповнюється з посиланнями на джерела, доступний у понад півсотні статей міжнародної електронної енциклопедії "Вікіпедія". Хоча достовірність інформації там іноді може викликати сумніви, проте її можна перевірити та уточнити. Зокрема, в обширній статті "Війна на сході України" представлено численні карти, охоплюючи події від захоплення Кримського півострова до сучасних подій 2023 року.

Проблеми, пов'язані із сучасними подіями на Донбасі, швидко відобразилися у доповідях учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка відбулася в Маріупольському державному університеті 28 листопада 2014 року. На конференції були представлені доповіді стосовно політичної міфотворчості перед виникненням "гарячої точки" на Донбасі, впливу російської агресії в Україну, яка розглядалася як найбільша загроза з часів завершення Холодної війни, на корекцію політики національної безпеки США<sup>8</sup>.

Багато науково-експертних зібрань зазнало свого відображення у відповідних публікаціях. Зокрема, варто зазначити матеріали круглих столів, які відбулися в Києві у лютому і листопаді 2015 року: "Україна-Росія: діалог під час конфлікту" (організований Міжнародним фондом "Відродження") та "Історико-культурний та науковий потенціал Півдня та Сходу України в умовах окупації та воєнних дій: загрози, втрати, перспективи збереження та відновлення" (Інститут історії України НАН України)<sup>9</sup>.

Доктор історичних наук, професор Ярослава Верменич (Інститут історії України НАН України), розглядаючи причини російсько-

---

<sup>8</sup> Мороз Д. Вплив української кризи на формування курсу національної безпеки Сполучених Штатів Америки // Україна і світ: проблеми історії. С. 167-169.

<sup>9</sup> Україна – Росія: діалог під час конфлікту / упоряд. О. Білий. Київ, 2015. 110 с.; Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації / упоряд. С. Кот, Г. Борjak. Київ, 2015. 90 с..

української війни зауважила, «що тут ані етнічні, ані культурні відмінності, хоч і є в наявності, підстав для воєнних дій у собі не містили. Значно більше важили незважені дії політиків, насамперед російських, штучно підігріті почуття, сфабриковані диверсії, цілеспрямовані пропагандистські акції».<sup>10</sup> Далі Я. Верменич додала: «Але всі ці чинники не дали б такого швидкого ефекту, якби російсько-український кордон не був «прозорим» аж до його майже повної відсутності. І ще – якби українська влада вчасно й адекватно реагувала на попередження соціологів про те, що в Україні існує меншою мірою 8 різних кластерних груп, які дають підставу говорити про «вісім Україн», і що 16,3 % опитаних – переважно мешканців Сходу і Півдня – не хочуть ототожнювати себе з українськими націоналістами». На її переконання, спровокована Російською Федерацією війна на Донбасі має всі ознаки цивілізаційного конфлікту.<sup>11</sup>

Володимир Головко, видатний науковець та старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України, кандидат історичних наук, ретельно проаналізував події, що розгорталися на території України у 2014 році. Він виокремив три важливі етапи дій Росії, які визначили хід подій у цей непростий період.

Перший етап (кінець лютого – квітень): Починаючи з кінця лютого та протягом квітня, Росія здійснила анексію Криму та влаштувала організований "вуличний сепаратизм" на півдні та сході України. Маргінальні групи проголошували "народні республіки", порушуючи територіальну цілісність країни.

Другий етап (травень – серпень): З травня по серпень, в Росії активно формувались маріонеткові "народні республіки" на Донбасі. Російські

---

<sup>10</sup> Верменич Я. Донбас як порубіжний регіон. Верменич Я. В. Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір / НАН України. Інститут історії України. – Кіхв.: Інститут історії України, 2015 С. 57.

<sup>11</sup> Верменич Я. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України. Київ, 2018. С. 100-101.

громадяни брали активну участь у цих подіях, а з Росії надходила значна підтримка військового обладнання та зброї.

Третій етап ("примус до перемир'я", кінець серпня – жовтень): Від кінця серпня до жовтня, Росія вжила заходів для забезпечення "примусу до перемир'я". З метою порятунку сепаратистів від можливої воєнної поразки, російські війська вступили в дію, а Україні було накладено тимчасовий "особливий режим самоуправління" в районах Луганської та Донецької областей, які були захоплені сепаратистами та російськими бойовиками.

Ці три етапи стали визначальними для подальшого розвитку подій на сході України та визначили спосіб взаємодії Росії з українським конфліктом у 2014 році<sup>12</sup>.

На переконання В. Головка, втеча Віктора Януковича з України та його відсторонення від влади визначили остаточний вихід країни з орбіти російського впливу. Це ставило перед Москвою дилему: прийняти поразку імперського проекту або вдаватися до агресії. Вибраним шляхом стала війна. Анексія Криму стала найбільшим потрясінням для сучасної України. Крім того, сепаратистська криза серйозно ударила по фінансово-промислових групах Донбасу, таких як "Індустріальний союз Донбасу" Сергія Тарута, "Систем Кепітал Менеджмент" Ріната Ахметова, "Менеджмент Ассетс Корпорейшн" Олександра Януковича та інших. Ці групи, які залежали від політичної стабільності в Україні, стали жертвами російської агресії, що призвела до відступу розвитку регіону на десятиліття вперед. Це також призвело до важких економічних та соціальних наслідків для Донецька та Луганська.

У розгорнутій аналітичній доповіді монографічного типу «Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України» (2016) докторів історичних наук, професорів Валерія

---

<sup>12</sup> Головка В. Революция достоинства и сепаратистский кризис // Проблеми історії України. 2015. Вип. 23. С. 5-21; Головка В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.) // Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 176-193; Головка В. Оккупация Крыма. Київ, 2016. 128 с.

Смолія (академік НАН України), Станіслава Кульчицького, Лариси Якубової з Інституту історії України НАН України примітними є підрозділи ««Східна весна» та її наслідки на Донбасі» та «Крим в обіймах «руського міра»». Підкреслено, що восени 2013 – взимку 2014 рр. Україна вступила в якісно новий етап модерного існування. Анексувавши Крим, Росія знехтувала всіма міжнародними угодами і базовим принципом недоторканності приватної власності. Шість десятків років дотаційний регіон субсидувався з державного бюджету України. Натомість Росія

позбавила власності державу Україна, українські підприємства і величезну масу пересічних громадян. У підоснові донбаської кризи перебували глибокі соціально-економічні проблеми: депресивні шахтарські містечка, висока щільність населення на тлі критичної екологічної ситуації. Україна самоусунулася від демонтажу російського імперського міфу («діди воювали»), що ніс у Криму руйнівніший заряд, аніж донбаський імператив трудової слави («Донбас годує Україну»)<sup>13</sup>. Та без військового втручання Росії внутрішній конфлікт ментальності та вибух соціальної напруги не мав би форми відкритого сепаратистського заколоту.

Серед важливих історичних джерел традиційно чільне місце займає мемуаристика, вітчизняна і зарубіжна. Президент США Джо (Джозеф) Байден видав мемуари «Пообіцяй мені, тату!» (2017).

Це перша книга політика світового рівня, що детально описує анексію Криму і війну на Донбасі. Джо Байден, який належить до найбільших друзів України, докладно розповів про кожен із шести своїх візитів до Києва в статусі віце-президента Сполучених Штатів. У грудні 2015 р. Дж. Байден прямо, без евфемізмів заявив депутатам Верховної Ради: «Перед вашою державою стоять дві великі загрози – російська агресія і суцільна корупція». І висловив сподівання, що народні обранці

<sup>13</sup> Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України. Київ, 2016. С. 288-289, 298, 564.

увійдуть в історію, як засновники нової України, по справжньому демократичної.

Станіслав Кульчицький та Лариса Якубова визнані продуктивними дослідниками сучасної російсько-української війни. Член-кореспондент НАН України Лариса Якубова, зокрема, індивідуально та у співавторстві, широко висвітлює політтехнологію "русскій мір" як інструмент військової агресії в Криму і на Донбасі. За її переконанням, "русскій мір" слугує експансії у формі гібридної війни. Це технологія зовнішньополітичної стратегії Росії, спрямована на домінування на пострадянському просторі, вплив на держави з російськомовними громадами, руйнування західної цивілізації та геополітичну конфігурацію через цивілізаційні війни.

Монографія відомого історика Станіслава Кульчицького і соціолога Михайла Міщенка, "Україна на порозі об'єднаної Європи" (2018), розглядає важливі зміни в Українській державі від розпаду СРСР до 2017 року. Цей значний часовий проміжок (27 років) аналізується крізь призму двох історичних періодів, висвітлюючи успіхи і проблеми дерадикалізації, розвитку держави та суспільства в перехідні роки (1991 – 2013). В монографії докладно розглядаються Революція гідності, агресія Кремля, суспільно-політичні та соціально-економічні процеси, а також ціннісні та світоглядні орієнтації громадян, включаючи ментальний розрив із "російським світом", під час періоду руху до об'єднаної Європи (2014 – 2017).

## **1.2 Джерельна база.**

Коло історичних джерел з даної проблематики представлене вельми різноманітним та обширним спектром. Основний акцент робиться на офіційних документах і матеріалах, які викладені багатьма мовами та доступні в медійному просторі. Ці матеріали є результатом видавничої діяльності суверенних держав, міжнародних організацій та уповноважених осіб. З одного боку, вони відрізняються відповідальним підходом та діловим стилем, а з іншого – презентуються в доступній формі для інформування пересічних громадян про складні аспекти проблематики, що впливає на їхні політичні вибори. Ці документи не лише фіксують історичні факти, але також мають відповідний понятійно-категоріальний апарат.

Україна порушила справу проти Росії, звинувативши її в порушенні Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 р. і Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації від 21 грудня 1965 р. Україна навела перелік конкретних злочинів, за які просить покласти міжнародну відповідальність на Росію, що ратифікувала вказані міжнародно-правові акти. Це терористичні акти, вчинені в Україні ставлениками Росії: збиття літака Малайзійських авіаліній; обстріл мирних жителів, у т. ч. у містах Волноваха, Маріуполь, Краматорськ; вибухи, спрямовані проти мирних жителів, у т. ч. в м. Харків. Окремо йдеться про систематичну дискримінацію і приниження кримських татар й українських громад у Криму як противників окупаційного режиму. 12 червня 2018 р. Україна подала Меморандум у справі щодо застосування Міжнародної конвенції про заборону фінансування тероризму і Міжнародної конвенції про ліквідацію усіх форм расової дискримінації<sup>14</sup>.

Меморандум представлений у формі 29 томів, об'єднуючи в собі 366 сторінок основного тексту та додатків, і містить більше 17,5 тис. сторінок

<sup>14</sup> Позовні вимоги та претензії України до РФ в Суді ООН // Європейська правда. 2017. URL: <https://www.euointegration.com.ua/news/2017/01/19/7060389/> (дата звернення 11.05.2023)

свідчень, документів та інших доказів. Загалом процес розгляду цієї справи заплановано на кілька років.

Важливою категорією джерел з історії сучасної російсько-української війни є публічні та непублічні документи від провідних країн. Наприклад, до них відноситься неофіційний документ Ради міністрів Євросоюзу, який був ухвалений в Брюсселі 19 березня 2018 року і авторами якого є 13 країн: Великобританія, Данія, Естонія, Ірландія, Латвія, Литва, Польща, Словаччина, Словенія, Фінляндія, Хорватія, Чехія, Швеція. Документ стосується реформ в Україні, які досягли критичної точки<sup>15</sup>.

Констатувалося, що виконання важливих реформ (пенсійної, освітньої, медичної та ін.) відставало від планів або завмерло. За цих умов президентські та парламентські вибори 2019 р. – випробування для України. Тому країни-члени ЄС заохотили українське керівництво до удосконалень: антикорупційних, правоохоронних, виборчих, у сферах правосуддя, приватизації, енергоефективності, дерегуляції. Також вони заздалегідь підтримали Україну під час запланованих виборів у протидії російській дезінформації, кібератакам тощо.

Багато значущої інформації щедро представлено для загалу через державні інституції України. На веб-сайті Головного управління розвідки Міністерства оборони України ([gur.gov.ua](http://gur.gov.ua)) доступні ілюстровані аналітичні матеріали, такі як "Збройна агресія Росії проти України" та "Військовослужбовці ЗС Росії, які брали участь у бойових діях на території України". Також, на офіційному веб-порталі Міністерства оборони України ([mil.gov.ua](http://mil.gov.ua)) регулярно оновлюється поіменний список українських воїнів, які загинули (останній період охоплює час від 13 квітня 2014 року до 31 грудня 2021 року)<sup>16</sup>.

<sup>15</sup> Як зберегти Україну на шляху реформ // Європейська правда. 2018. 19 березня.

<sup>16</sup> Як зберегти Україну на шляху реформ // Європейська правда. 2018. 19 березня.

Подібних і дотичних матеріалів оприлюднено на офіційних сайтах України чимало. Вони заслуговують окремого джерелознавчого дослідження.

Значний джерельний масив складають документи і матеріали, оприлюднені за кордоном державними і політичними діячами й установами.

У документах, що мають видання англійською та українською мовами, детально описано воєнні злочини, здійснені в Україні солдатами і посадовцями Російської Федерації, бойовиками з числа проросійських сепаратистів. Йдеться про такі злочини, як незаконне позбавлення волі, фізичні та психічні тортури, пограбування і вбивства. У каталозі виконавців злочинів подано короткі характеристики, прив'язки до описів місць вчинення злочинів, фотографії. На підставі цієї доказової документації надіслано спеціальне повідомлення до Міжнародного кримінального суду в Гаазі.

Серед важливих історичних джерел традиційно чільне місце займає мемуаристика, вітчизняна і зарубіжна. Президент США Джо (Джозеф) Байден видав мемуари «Пообіцяй мені, тату!» (2017).<sup>17</sup>

Це перша книга політика світового рівня, що детально описує анексію Криму і війну на Донбасі. Джо Байден, який належить до найбільших друзів України, докладно розповів про кожен із шести своїх візитів до Києва в статусі віце-президента Сполучених Штатів. У грудні 2015 р. Дж. Байден прямо, без евфемізмів заявив депутатам Верховної Ради: «Перед вашою державою стоять дві великі загрози – російська агресія і суцільна корупція». І висловив сподівання, що народні обранці увійдуть в історію, як засновники нової України, по справжньому демократичної.

Колишній міністр закордонних справ Великобританії Борис Джонсон (13 липня 2016 – 9 липня 2018) у статті з нагоди четвертих роковин

<sup>17</sup> Biden J. Promise Me, Dad. New York, 2017. 264 p.



незаконної анексії Криму датував її відлік таємним рішенням російської верхівки в Кремлі в ніч на 22 лютого 2014 р<sup>18</sup>. У подальшому, для створення враження законності, було вигадано інсценізацію фіктивного референдуму. Анексія Криму Росією стала першим випадком насильної анексії території європейської держави та першим випадком насильної зміни європейських кордонів з 1945 року. Після анексії Криму Росія направила війська на український схід (Донбас), де загинуло понад 10 тисяч осіб, а 2,3 мільйона осіб залишили свої домівки. Російська ракета, запущена з території, яка перебуває під контролем проросійських бойовиків, збила літак, внаслідок чого загинули 298 іноземців, включаючи 10 британців. Міністр закордонних справ Б. Джонсон переконаний, що санкції проти Росії будуть зміцнюватися, доки Крим перебуватиме під контролем Кремля, а на сході України не втілють Мінські угоди.

Сьогодні Борис Джонсон, колишній прем'єр-міністр Великобританії, виступає одним із найактивніших прихильників надання військової допомоги Україні перед повномасштабним вторгненням Російської Федерації. "Досягнення, отримані від продовження підтримки України, є величезними, оскільки ми вперше за десятиліття продемонстрували, що віримо в демократію і свободу та готові захищати ці цінності в Європі".<sup>19</sup>

Він став першим західноєвропейським лідером, що відвідав Київ у квітні 2022 р., щойно ЗСУ вибили російські війська з околиць столиці, і першим іноземним політиком, що прогулявся центром Києва, який ще був майже безлюдним у ті часи. Тож коли у щорічній премії «Української правди» з'явилася номінація «Друг України», Джонсон став одним із претендентів, а зрештою і її лауреатом.

Як бачимо, наявний комплекс історичних джерел представлено у класичних паперових і наднових електронних публікаціях. Ідеться про

---

<sup>18</sup> Там же. 264 р.

<sup>19</sup> Інтерв'ю Бориса Джонсона. URL: <http://bit.ly/FaktyICTVchannel> (дата звернення: 04.08.2023).

офіційні документи, спогади, свідчення, публіцистику літописного формату доволі значного обсягу багатьма мовами.

Доктор юридичних наук, професор Володимир Василенко, який прославився своїм служінням суддею Міжнародного кримінального трибуналу для колишньої Югославії в період з 2001 по 2005 роки і представництвом України в Раді ООН з прав людини в період з 2006 по 2010 рік, вніс вагомий внесок у політико-правовий аналіз вторгнення Росії в Україну у 2014 році та сформулював сам концепт "російсько-українська війна".

Його погляди можна звести до таких висловлювань, як: "Той факт, що Російська Федерація спробувала використовувати свої Збройні сили приховано, не може мати юридичного значення та не повинен впливати на кваліфікацію цього неспровокованого збройного нападу на Україну як акту агресії"; "Російська агресія має ще одну, менш помітну, мету - перевірка готовності та спроможності західних демократій протистояти силовим методам реалізації реваншистських та експансіоністських планів Російської Федерації"<sup>20</sup>.

Учений підтвердив свої думки, спираючись на положення Статуту ООН, Декларації 1970 р. про принципи міжнародного права і Резолюції 1974 р. про визначення агресії. У підсумку юрист-міжнародник В. Василенко впевнено кваліфікував російську агресію в Україні як акт порушення норм міжнародного права. Він наголосив на потребі зміцнити юридичну правоту України в цьому конфлікті й через підрахунок завданих Росією збитків.

Експертно-наукові міждисциплінарні обговорення стосовно революційних подій, що відбулися наприкінці 2013 - на початку 2014 року, і російської агресії в Україну, отримали оперативний відгук від численних вчених як у вітчизняних, так і в зарубіжних установах. На прикладі

---

<sup>20</sup> Василенко В. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки // Український Тиждень. 2014. 23 жовтня. С. 30, 31.

Жовтневого національного університету, 21 листопада 2014 року на історичному факультеті відбувся круглий стіл з експертами під назвою "Революція гідності в Україні: здобутки і прорахунки"<sup>21</sup>. Війна Росії проти України теж стала предметом скрупульозних оцінок.

Круглий стіл «Гуманітарні виклики та соціальні наслідки військових дій на Сході України» відбувся в Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України у Києві 22 вересня 2015 р. Представники академічних установ і закладів вищої освіти Австрії, Болгарії, Канади, Польщі, України обговорили широке коло питань, зокрема поведінкові стратегії людності окупованих і звільнених територій, соціальне облаштування вимушених мігрантів, збереження культурної спадщини за умов військових дій.<sup>22</sup> Чинниками певного відчуження мешканців Донбасу від населення решти українських регіонів названо інформаційну ізолюваність і збереження радянських міфологем суспільної свідомості, самоусунення Української держави від захисту своїх громадян і протидії російській пропаганді.

Один із важливих у науково-теоретичному сенсі круглих столів пройшов у Інституті філософії ім. Г. Сковороди НАН України під орудою головного редактора часопису «Філософська думка», доктора філософських наук Сергія Пролєєва за участі також істориків, соціологів, філологів, політологів.<sup>23</sup> Відначалося, що у понятті «Революція гідності» зафіксовано спрямованість протестного руху в Україні не лише на повалення авторитарного (і наприкінці існування відверто злочинного) політичного режиму і не лише на «європейський вибір» у сенсі інтеграції України до Європейського Союзу.

<sup>21</sup> Революція гідності в Україні // Тисячоліття – Millennia. 2015. Вип. 2. С. 5-15.

<sup>22</sup> Гуманітарні виклики та соціальні наслідки військових дій на Сході України / гол. ред. Г. Скрипник. Київ, 2015. 276 с.

<sup>23</sup> Дискурс Революції Гідності // Філософська думка. 2016. № 4. С. 6-56.

Одним із важливих аспектів сучасної історіографії щодо збройного конфлікту між Україною та Росією, зокрема на Донбасі, є вагомий внесок вітчизняних дослідників у вирішення цієї проблеми. Значна частина цих досліджень була ініційована та опублікована Інститутом історії України Національної академії наук України. Професори Федір Турченко та Галина Турченко з Запорізького національного університету вказують, що російська влада заздалегідь готувала ідеологічні передумови для відторгнення східних і південних областей від України. Вони визнають активну роль Росії у підривної діяльності на Донбасі, де "руський мір" став останнім етапом російського імперіалізму<sup>24</sup>.

Згадані автори стверджують, що план утворення на сході та півдні України повністю залежних від Росії «держав», т. зв. Проект «Новоросія», був чітко розроблений, а його реалізація розпочалася 20 лютого 2014 р. після втечі президента В. Януковича в Росію. Учені вважають, що, окреслюючи причини військового конфлікту на сході України, потрібно враховувати як наявність його історичних передумов і підстав, так і потужні зовнішні впливи, пов'язані з прагненням Росії відновити імперію, включивши до її складу Україну. Адже доти вільно діяла потужна п'ята колона, яку підтримувала Російська Федерація. Хоча війну нав'язано зовні, проте всередині України заздалегідь підготовлено сили, здатні підтримати агресора. Щодо майбутнього сценарію російсько-української війни, професори Ф. Турченко і Г. Турченко зазначили: «Що буде далі – ніхто не в змозі точно спрогнозувати. Очевидно одне – без масованого, повномасштабного вторгнення російської армії у місцевих сепаратистів немає шансів вийти за межі Криму і Донбасу».<sup>25</sup>

Революція гідності, анексія Криму і воєнні події на Донбасі, на думку В. Кульчицького і М. Міщенка, визначили новий етап у розвитку України, покладаючи край ваганням між Заходом і Сходом, обираючи

<sup>24</sup> Турченко Г., Турченко Ф. Проект «Новоросія»: 1764 – 2014. Запоріжжя, 2015. 158 с.

<sup>25</sup> Турченко Ф., Турченко Г. Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. С. 148, 155, 159.

цивілізаційний вибір і стратегічний курс до сучасної демократії, правової держави та суспільства добробуту. Російська агресія відхрестила міфи про братні народи та "старшого брата".

Монографічне дослідження доктора історичних наук Павла Гая-Нижника, видане Дипломатичною академією при Міністерстві закордонних справ України, присвячене антиукраїнській політиці Росії протягом тривалого періоду (1990 – 2016), яка перейшла від шантажу та примусу до війни на поглинання та спроби знищення. Автор відводить значну увагу російсько-українській війні (2014 – 2016), визначаючи її як спробу Росії поглибити своє впливове втручання в Україну.

Вагому лепту в проблематику вніс Науково-дослідний інститут українознавства Міністерства освіти і науки України у формі стислої експертно-аналітичної доповіді та колективного монографічного видання<sup>26</sup>. У монографії визначені причини війни. Для українців, що захищаються від російської агресії, це і вітчизняна війна, і війна цивілізацій, тобто воєнний конфлікт вищого порядку між суспільствами принципово різної ментальності, культурної орієнтації, історичної пам'яті, традиції. Авторський колектив НДІ українознавства враховує важливі аспекти подій на двох ключових етапах. Перший етап, відзначений революційним повстанням, свідчить про спротив українського народу проти проросійського режиму внутрішньої окупації, від листопада 2013 до лютого 2014 року. Другий етап, розпочинаючись у 2014 році, визначається агресією Росії проти України через гібридну війну, спрямовану на поглиблення і знищення противника.

Науково-популярне видання "«Братня» навала. Війни Росії проти України XII – XXI ст." (2016) відображає високий рівень наукового дослідження історії відносин між Росією та Україною впродовж значного періоду. Автори, такі як Віктор Брехуненко, Володимир Ковальчук,

---

<sup>26</sup> Агресія Російської Федерації проти України / упоряд. П. Гай-Нижник. Київ, 2016. 28 с.; Агресія Росії проти України / упоряд. П. Гай-Нижник. Київ, 2016. 586 с.

Михайло Ковальчук, В'ячеслав Корнієнко, звертають увагу на довготривалу антиукраїнську політику Росії, що перейшла від політики шантажу до війни та спроби знищення. Вони детально розглядають різні аспекти цього конфлікту, відзначаючи історичні та правові аспекти подій, що сформували важливий етап в історії взаємин двох країн<sup>27</sup>. На матеріалі дев'яти століть показано, що зміст російсько-українських взаємин немає спільного з пропагандистськими кліше про «спільну історичну долю» чи «братерські стосунки». Назва останнього розділу, "Вітчизняна війна за незалежність 2014 – 2016 рр. Попередні нотатки" (автор В. Брехуненко), вказує на важливість періоду від 2014 по 2016 роки в історії України, коли почалася вітчизняна війна відповідь на агресію Москви. Розділ аналізує події цього періоду та їх зв'язок з попередніми конфліктами українців проти загарбницьких планів Росії.

Відзначається, що ключові аспекти сучасної російсько-української війни, такі як гібридна та інформаційна війни, стратегія Москви з використання "п'ятої колони", риторика щодо захисту "руського міра" та спроба виглядати вторгнення як внутрішній конфлікт, є продовженням історичних шаблонів та тенденцій. Цей аналітичний підхід допомагає розуміти сучасні події в контексті попереднього взаємодії між Україною та Росією.

У колективній монографії Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України «Між війною і соборністю» (2017) висвітлено загрози і виклики щодо адаптації переселенців з Донбасу і Криму в нових місцях проживання через призму широкого спектру складових історичного процесу: від локального волонтерського активізму до міжнародно-політичних чинників.<sup>28</sup>

<sup>27</sup> Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII – XXI ст. Київ, 2016. 248 с.

<sup>28</sup> Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор / відп. ред. М. Литвин. Львів, 2017. 454 с.

Зокрема, ідеться про діяльність міжнародних організацій щодо допомоги і соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб у сучасній Україні.

В колективній монографії "Світова гібридна війна: український фронт" (2017), яку підготували фахівці Національного інституту стратегічних досліджень під керівництвом академіка НАН України Володимира Горбуліна, вперше в історіографії було досліджено явище світової гібридної війни через призму російської агресії проти України. Монографія детально аналізує причини та передумови вторгнення Росії в Україну, розглядає особливості гібридної війни у воєнному, політичному, економічному, соціальному, гуманітарному та інформаційному вимірах.

У результаті вивчення зроблено загальний висновок щодо демонстрації Україною своєї здатності як держави відстоювати власний суверенітет у боротьбі з агресором. Монографія є важливим внеском у розуміння природи та викликів гібридної війни, зокрема через призму українського досвіду<sup>29</sup>.

Тема російського вторгнення в Крим та на Донбас викликає значний інтерес в різноманітних вітчизняних публікаціях, представлених як індивідуальними, так і колективними творами. Один із цікавих текстів, що розглядає цю проблему, - брошура "Революція Гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України" (2015). Також слід зазначити розділ "Війна на сході України 2014–2015 рр." у науково-популярній книжці "Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів». Воєнна історія України від давнини до сьогодення" (2016). Важливу роль в освітленні теми відіграє підрозділ "Збройні сили України у протистоянні російській агресії (2014–2016 рр.)" у науково-популярній "Історії українського війська" (2016). Поглиблені нариси, такі як "Революція гідності", "Україна революційна: 2014–2016", "Збройна агресія Росії проти України", представлені у синтетичному виданні "25 років незалежності" (2016). Ці текстові

<sup>29</sup> Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. Горбуліна. Київ, 2017. 496 с.

матеріали розглядають різні аспекти та періоди подій, пов'язаних із російсько-українським конфліктом, вносячи важливий вклад у розуміння цієї складної ситуації,<sup>30</sup> а також розділ «Війна на сході України» у навчальному посібнику «Історія України» (2014).<sup>31</sup> Загалом у них належним чином відображено фактичний матеріал, згідно із жанровою специфікою і цільовою аудиторією того чи іншого видання. Приміром, у згаданій науково-популярній війсьній історії «Поле битви – Україна» в окремих підрозділах стисло йдеться про війну на сході України 2014 – 2015 рр., російську окупацію Криму, антитерористичну операцію, рішення Парламентської асамблеї ОБСЄ щодо Росії як держави-окупанта українських територій.

Великого розголосу набула науково-популярній книзі «Брама Європи» (2016) Сергія Плохія, професора-історика Гарвардського університету (США), одного з провідних спеціалістів з минулого Східної Європи. Роблячи висновки про війну на Донбасі, він зазначив: «Для України російська агресія порушила фундаментальні питання про її подальше існування як єдиної країни, державну незалежність та демократичні основи її політичних інститутів». Щонайважливіше, автор вважає, що мовиться про явище глобальної ваги: «Незалежно від результатів нинішньої української кризи, від її розв'язання залежить не тільки майбутнє України, а й майбутнє відносин між Сходом і Заходом Європи – Росією та Європейським Союзом – а отже, майбутнє Європи в цілому».<sup>32</sup> «Брама Європи» С. Плохія, що вийшла двома мовами – англійською та українською, витримала значний розголос у науковому світі. За це видання автора удостоєно Національної премії України ім. Т. Шевченка 2018 р.

<sup>30</sup> 25 років незалежності / кер. авт. кол. Г. Боряк. Київ, 2016. 796 с.

<sup>31</sup> Мицик Ю., Бажан О. Історія України. Київ, 2014. 680 с.

<sup>32</sup> Плохій С. Брама Європи. Харків, 2016. С. 444, 454.



Феномен гібридної війни як соціальний проект розкрив доктор соціологічних наук, професор Ігор Рущенко (Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»)<sup>33</sup>. Досліджено «підривні соціальні технології», які агресор перетворив на «м'яку зброю» і використав для захоплення територій. Соціальна складова виявилася визначальним чинником протиборства між російським агресором і жертвою нападу – Україною. Зі свого боку доктор історичних наук, професор Василь Ткаченко (Інститут всесвітньої історії НАН України) визначив агресивну сутність «путінізму», його соціальні та ідейні витoki, психотип «совка» як соціального агента системи російської влади.<sup>34</sup> Показано інформаційну інтервенцію та ідеологічну війни Росії проти України з демонстрацією зневаги до загальнолюдських цінностей.

У сучасній українській історіографії активно розробляються окремі аспекти агресії Росії. Оксана Красіонова і Марина Черниш детально розглянули злободенну проблему участі ООН у врегулюванні військового конфлікту в Україні.<sup>35</sup>

Авторки висловлюють твердження, що з моменту анексії Криму та розпочаття війни на Донбасі ООН, як суб'єкт міжнародного права, не виконала свої прямі зобов'язання та не надала жодних дієвих пропозицій. Це свідчить про те, що нинішній конфлікт між Росією та Україною викликав великий інтерес у вітчизняній історіографії, яка постійно розширює свої горизонти та збагачується. Протягом цього часу виникають та розвиваються різні форми наукової комунікації під час висвітлення, обговорення та вирішення ключових питань, таких як форуми для обміну ідеями та підходами відомих експертів, спільна колегіальна діяльність наукових установ і оперативне заповнення прогалин у експертно-

<sup>33</sup> Рущенко І. Російсько-українська гібридна війна. Харків, 2015. 268 с.

<sup>34</sup> Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. Київ, 2016. 256 с.

<sup>35</sup> Красіонова О., Черниш М. Участь ООН у врегулюванні військового конфлікту на території України // Часопис української історії. 2016. Вип. 34. С. 143-147.

аналітичній продукції. Зазначається важливість і активність інтелектуального обміну в рамках наукової спільноти, яка сприяє пошуку високоякісних рішень у контексті нинішнього геополітичного конфлікту.

### **1.3 Методи та методологія дослідження.**

Дипломне дослідження є міждисциплінарним, охоплюючи політологію, конфліктологію, теорію міжнародних відносин, психологію, філософію та право. У його загальній концепції ключову роль відіграло використання синергетичного підходу, що враховує багатоваріативність та альтернативність розвитку конфліктних ситуацій. Застосування цього підходу розширило розуміння соціально-політичної реальності, акцентуючи увагу на випадкових чинниках, які впливають на конфлікт. Крім синергетичного підходу, у роботі використані конфліктологічний, термінологічний, біхевіористський та геополітичний підходи. Конфліктологічний підхід аналізує російсько-українську війну через призму зіткнень і протиріч, розкриваючи їхні різні типи. Термінологічний підхід виділяє основні терміни та категорії для комплексного дослідження. Біхевіористський підхід концентрує увагу на поведінці та мотивах груп конфліктуючих сторін. Геополітичний підхід визначає зміни в системі міжнародних відносин. До цих підходів додаються загальнофілософські, загальнонаукові та спеціальні методи, спираючись на принципи об'єктивності, науковості, системності, історизму, послідовності, плюралізму, пізнавальності та причинності. Використання методу системного аналізу дозволило розглядати війну як цілісну систему з елементами, відношеннями та зв'язками. Історичний метод дозволив поглиблено розглянути сутність проблеми через хронологічну послідовність подій. Метод порівняння виділив тенденції, спільні та відмінні риси в розвитку конфліктних ситуацій. Метод прогнозування та політичного моделювання дозволив систематично оцінювати та

моделювати майбутні сценарії розвитку конфліктних ситуацій. Загальний міждисциплінарний підхід створив єдину методологічну базу дослідження.

## **Розділ 2: Причини російсько-українського протистояння 2004-2022:**

### **2.1 22 листопада 2004-2010 рр. Початок Помаранчевої революції та правління Віктора Януковича.**

Ключовим фактором у визначенні Україно-Російських відносин є Договір про «Про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною та Російською федерацією», який був укладений 31 травня 1997 року між президентом України Леонідом Кучмою та президентом Російської федерації Борисом Єльциним та набув чинності у 1999 році. Основною метою цього договору було забезпечення територіальної цілісності обох країн.

Аналізуючи цей договір, Олександр Володимирович Турчак відзначив: «Росія в контексті цих відносин розглядає Україну через призму слов'янської єдності та «руського міра»». Для України виникло величезне викликання у зусиллях позбавитись статусу «молодшого брата Російської федерації». Зокрема, цей договір визначав найважливіші аспекти взаємодії, ставлячи нас обидві країни на рівноправний рівень в умовах пошуку спільності та партнерства.»<sup>36</sup>

Відношення між двома країнами у період 2004-2010 рр та чинники які на це впливали можна поділити таким чином:

1. Помаранчева революція 2004 року, як одна з визначних подій того часу для України, подія, яка привернула увагу до нашої держави в усьому світі. Ця революція неоднозначно вплинула на суспільство Росії та відношенню між країнами.
2. Питання газу. Росія намагалась використовувати ціну на газ для маніпуляції Росії на Україну.
3. Енергетична залежність України від Росії, яка утворилась у період «газового питання» між країнами.
4. Розбіжності поглядів політики Європейського союзу та НАТО, які з'являлись в українському та російському суспільстві того часу.
5. Питання Криму та Чорноморського флоту, який базувався на

<sup>36</sup> Туркачов О. В. Російсько-Українські міждержавні відносини напередодні війни 2014 року. 2022. С. 3-4.

півострові.

6. Війна у Грузії. Агресія Росії у Грузії викликала незадоволенні світової спільноті, де з'явилась проблеми у відношенні між Україною та Росією.

Помаранчеву революцію можна вважати каталізатором початку погіршення Україно-Російських відносин. Навіть, початок революції вже є гарним прикладом різних думок і поглядів на майбутнє України.

Президент Російської федерації відвідав Україну та агітував громадян держави голосувати за Віктора Януковича використовуючи ЗМІ та агітував особисто. У Празі 2004 року, перед виборами нового президента України, Путін виступив на деяких українських каналах з цитатою: «Урядові Януковича вдалося більше – вони змогли наповнити це зростання доброю якістю» та зізнався, що проводив свій День народження з майбутнім президентом України. Також, Володимир Путін активно підтримував ідею подвійного громадянства та інтеграції: «Я думаю, зараз нам краще говорити про об'єднання зусиль і про інтеграцію перш за все в галузі економіки». З політичної частини зустрічі, Путін наголосив що повністю визнає територіальну цілісність України.<sup>37</sup>

Після цієї зустрічі стає зрозуміло, що президент Росії має тісні контакти з Віктором Януковичем та має прямий інтерес до виборів в Україні 2004 року.

Як відомо, Помаранчева революція виникла через фальсифікацію саме виборів того 2004 року, де ЦВК оголосила переможцем другого туру Віктора Януковича, який змагався з Віктором Ющенком, прихильники якого першими вийшли на майдан 22 листопада 2004 року. Основною причиною початку революції іноземні журналісти та історики вважають саме фальсифікацію та курс Януковича, який не збігався з тодішнім баченням майбутнього в українців. Російський політолог Станіслав Белковський, який є одним з найбільших прихильників революції в Росії, стверджує що Україна піднялась на боротьбу, бажаючи реалізувати ідеали національного відродження, справедливості і

<sup>37</sup>Прямая линия с Владимиром Путиным на Украине. 26 октября 2004. URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=SOTdAib2TT8&ab\\_channel=ABстудия](https://www.youtube.com/watch?v=SOTdAib2TT8&ab_channel=ABстудия) (дата звернення: 04.10.2023 р.).

свободи<sup>38</sup>. У свою чергу, колишній президент Янукович, стверджував, що причина революції була невизначеність та несправедливості українського народу, які накопичувались дуже довгий період і звинуватив не лише Ющенка а й рух біло-блакитний рух<sup>39</sup>.

М. Пісоцький вважав що основною причиною Помаранчевою революції минулою «диктатурою» минулого президента Л. Кучми<sup>40</sup>.

Після закінчення помаранчевої революції, почався 3 тур виборів президента України, де перемогу здобув третій президент України Віктор Андрійович Ющенко

У будь-якому випадку, початок Помаранчевої революції та її вдале для українців закінчення, не входила у плани президента Російської федерації, який згодом, після повномасштабного вторгнення 3 тур президентських виборів назве державним переворотом у 2004 році та «Придумали третій тур голосування. Який 3 тур? Він не передбачається конституцією, це державний переворот»<sup>41</sup>. Саме тому можна вважати що у Москві негативно сприйняли новину про революцію та 3 тур виборів, де Янукович програв, а переможець виборів Ющенко почав проєвропейський шлях розвитку України, що і спричинило у майбутньому.

Газове питання було завжди складною частиною у Україно-Російських відносин була завжди складним. Російська федерація прагнула будь-яким чином збільшувати свій вплив на Україну, використовуючи усі можливі методи, природні ресурси не були виключенням. Кремль намагався створити пряму залежність нашої держави через пряму залежність від ресурсів, тим самим зменшити вплив проєвропейський шлях України.

<sup>38</sup> Станислав Белковский: «В Помаранчевой революции все достижения закреплены, отката назад нет» URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=163767.0;wap2> (дата звернення: 04.10.2023 р.).

<sup>39</sup> Горак В. «Помаранчева революція» в Україні: концепції, інтерпретації, оцінки // Історіографічні дослідження в Україні. 2016. Вип. 26. С. 441-442.

<sup>40</sup> Пісоцький М. Про українську «помаранчеву революцію» та її можливих «помаранчевих» перспектива. URL: <http://www.pesotsky.com.ua/govor/161-1html> (дата звернення: 05.10.2023 рік).

<sup>41</sup> URL: <https://www.youtube.com/shorts/njtxiVDt4WA> (дата звернення: 05.09.2023 рік).

Перші спроби дослідження саме енергетичних відносин України та Росії вперше досліджували Відянський С.В., Мартинов А.Ю. На їх думку, перша проблема, з якою зустрілись українці – це питання ресурсів та нестача часу. З іншого боку, «Газпром» мав велику залежність від стратегічного газопроводу до Європи, який проходив через територію України, тому Москва вважала газопровод національним інтересом країни<sup>42</sup>.

Російська еліта, після Помаранчевої революції, гостро сприйняла інформацію про перемогу проєвропейського президента, намагалась повернути роль регіонального лідера пострадянських країн. Тому початок погіршення відносин між країнами та початок газового конфлікту між державами можна вважати саме цю причину.

Німецькі аналітики вважали, що погіршення відносин між Україною та Росією буде лише тоді, коли В. Путін, президент Російської федерації, прийме проєвропейський шлях України і не заважатиме їй, у свою чергу, міністр закордонних справ Лавров зазначав, що Захід повинен прийняти кордони України і нова Холодна війна не відбудеться<sup>43</sup>.

Ющенко прагнув мати посередників у Газовому питанні, а саме – «РосУкрЕнерго», який очолював Фірташ Дмитро, яка мала газову монополію на торгівлю газом, але не мав власний газопровід, використовуючи українські.<sup>44</sup>

Навесні 2005 року, президент Росії заявив що не буде субсидіювати дешевий газ в Україну через її політики щодо Євросоюзу, тому конкуренція між країнами зростала все більше<sup>45</sup>. Ціну на газ, обидві країни погодились на 180 доларів у 2008 році, згодом ціна піднялась 239 доларів, але президент заборонив купляти газ за 239 доларів, тим самим, в очах Російської федерації,

<sup>42</sup> Відянський С.В. Мартинов А.Ю. Еволюція зовнішньої політики України (1991-2006рр.) С. 42-43. URL <http://history.org.ua/JournALL/journal/2006/4/3.pdf> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>43</sup> handelsblatt 2005 3 januar - s.2 каворх

<sup>44</sup> Энергия независимости: как Украина отстаивала позиции на газовом рынке. URL: <https://mind.ua/ru/publications/20229875-energiya-nezavisimosti-kak-ukraina-otstaivala-pozicii-na-gazovom-rynke> (дата звернення: 20.11.2023).

<sup>45</sup> Романчук О. Газпром як основна політична зброя Кремля. Універсум. 2009. № 1–2 (183–184). Січень–лютий. С. 19-22.

Україна потрапила у борг. Початком Газової кризи можна назвати ультиматум президентом Російської федерації Д. Медведєвом у 2008 році, де ціна на газ збільшилась майже вдвічі.<sup>46</sup>

11 серпня 2009 року, президент Росії звинуватив Ющенка у кризі україно-російських відносин та звинуватив президента України у антиросійській політиці<sup>47</sup>, яку Віктор Ющенко проводить, натомість в адрес президента Російської федерації від президента України написав листа, де спростовував будь-які звинувачення Медведєва та зауважив, що він звинувачує усіх оточуючих, окрім Росії. «Наша держава ніколи не відходила від принципів дружби і партнерства, зафіксованих у Великому договорі 1997 року, робила максимум можливого для плідного, взаємовигідного розвитку двосторонніх відносин. Більше того, згідно із зазначеним Договором наші країни мають будувати відносини одна з одною, зокрема, на основі принципів взаємної поваги та суверенної рівності.» писав у листі президент<sup>48</sup>. Таким чином можна вважати що відносини у тодішнього президента Росії були не лише зневажливі до України, а були реальні погрози лідера однієї країни до іншої. Лист президента означає те, що країна серйозно ставилась до такої ситуації та намагалась якомога швидше вирішити це питання.

Звинувачення в антиросійській політиці також негативно вплинуло на дипломатичні відносини між країнами, де, навіть, після повномасштабного вторгнення, Росія і особисто Медведєв неодноразово будуть використовувати антиросійську політику у пропагандистких цілях.

Навіть «Дипломатія без краваток», яка була надзвичайно дієвою дипломатичною тактикою у перемовинах України та Росії, між Ющенком та

<sup>46</sup> Russia's Prime Minister Putin: Yushenko Recalled Naftohaz Ukrainy's Delegation From Talks With Gazprom On December 31. URL: <https://web.archive.org/web/20090303152302/http://www.ukranews.com/eng/article/172781.html> (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>47</sup> Медведєв высказал Ющенко все, что о нем думал. URL: [https://rus.lb.ua/news/2009/08/11/5044\\_medvedev\\_viskazal\\_yushchenko\\_vse\\_cht.html](https://rus.lb.ua/news/2009/08/11/5044_medvedev_viskazal_yushchenko_vse_cht.html) (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>48</sup> Лист Президента України Віктора Ющенка Президенту Російської Федерації Дмитру Медведєву. URL: <https://web.archive.org/web/20090925080925/http://www.president.gov.ua/news/14676.html> 15.11.2023 (дата звернення: 11.05.2023).



Путіним не допомагала владнати це питання, тому такі засоби дипломатії залишились у минулому, натомість була створена міждержавна комісія з питань співробітництва між Україною та Росією, у 2005 році вона запрацювала<sup>49</sup>.

Українська влада почала звинувачувати Російську федерацію у імперіалістичній політиці, у свою чергу Москва звинувачувала Київ у потакання Заходу.

Саме у цей період можна побачити одну із перших спроб Російської Федерації вплинути на зовнішню політику України. Газова проблема є лише одним з важелів Кремля на вплив політикою інших держав, не лише України а й Європейського союзу, який Москва використовує і зараз.

Частковим вирішення цього питання можна вважати 9 лютого 2006 року. Саме у цей день було досягнуто компромісу між державами. Президент України Віктор Ющенко, на першому щорічному виступі в честь річниці обрання його президентом заявив, що Україна створює перші документи, що формують правову базу ЄЕП (Єдиний економічний простір), що керується різнорівневою та різношвидкісною інтеграцією з урахуванням Світової організація торгівлі (СОТ) та ЄС<sup>50</sup>.

У період президенства Ющенка та Януковича, в українському суспільстві, ідея інтеграції в ЄС є надзвичайно актуальною для українського суспільства. Гарним прикладом бажання українського народу на євроінтеграцію є Помаранчева революція, де українці прибрали Віктора Януковича, який хотів вести проросійську політику в державі, на проєвропейського Ющенка, навіть почали виходити на мітинги проти фальсифікації виборів. Було очевидно, український народ прагнув пройти шлях Європейської країни, тож президент с проросійською позицією не міг прийти

<sup>49</sup>Експорт революції. Саакашвілі, Ющенко під ред. С. Г. Кара-Мурзі; С. Г. Кара-Мурза; С. А. Телегін, А. А. Александров, М. А. Мурашкін С. 5-6. URL: : <http://www.karamurza.ru/books/export/index.htm>. (дата звертання 17.11.2023).

<sup>50</sup> Звернення президента України Ющенка до ВР України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України». 2005 рік. // Урядовий кур'єр. 2006. 10 лютого. С.3.

до влади законним шляхом, це довів 3 тур виборів, де Ющенко здобув впевнену перемогу.

Звичайно, звинуватила Захід у втручанні виборів в Україні, що неодноразово демонстрували російські політики у майбутньому.

У 2008 році Російська федерація почала вторгнення у незалежну країну Грузію, цей факт викликав обурення та критику у сторону Москви, де Київ також прийняв участь, як одно і єдина з країн СНД, не лише засуджувала вторгнення та анексію Росією території Осетії, а й «прямим тестом» вимагала вивести війська та повернути незаконно анексовані території. Інші країни СНГ побоювались робити будь-які заяви у сторону Росії або не хотіли псувати відносини з нею, як наприклад Казахстан<sup>51</sup>.

Українське МЗС оприлюднила своє звернення щодо ситуації у регіоні. Основною темою звернення було категоричне засудження Росії, визнання її агресором та вимога вивести свої війська з території Грузії. Київ зауважив, що Москва перетворилась з посередника у регулюванні конфлікту на одну зі сторін конфлікту і що це може погіршити ситуацію у регіоні<sup>52</sup>.

Україна, виступивши проти агресії Росії, зустрілася з критикою російської влади. Президент України не хотів мати з конфліктом у Грузії нічого спільного, тож піднялось питання про військовий флот Росії, який знаходився у Криму. Ющенко встановив порядок перетину кордону військовим кораблям, які могли приймати участь у конфлікті, тим самим ускладнили їм логістику<sup>53</sup>.

Російська федерація негативно сприйняла цю новину і назвали ці дії антиросійською політикою та політикою, яка становить загрозу саме Україні та її незалежності. Путін заявив, що Київ постачає зброю Грузії і що у Кремля присутні докази цьому, також звинуватив, що регулярні війська приймають

<sup>51</sup> Frankfurter Allgemeine: «Лукашенко поджигал хвост, когда российские ВВС бомбили цели возле Тбилиси. URL: <https://charter97.org/ru/news/2008/8/25/9429/> (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>52</sup> МИД Украины призывает РФ вывести войска из зоны грузино-южноосетинского конфликта. URL: <https://www.interfax.ru/russia/25987> (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>53</sup> МЗС Росії розцінює указ Ющенко про Чорноморський флот як новий антиросійський крок. URL: <https://ria.ru/20080814/150356882.html> (дата звернення: 10.04.2023).

участь у війні. Україна заперечувала будь-які постачання зброї у інші країни та запевнили, що ніякі військові частини не приймали участі у цій війні на будь-якій стороні.<sup>54</sup>

Війна у Грузії в 2008 році поглибила напруженість та віддала відносини між Україною та Росією в сферу дипломатичної складності. Україна виступала в підтримку Грузії, засуджуючи російську агресію і виражаючи обурення відносно порушення міжнародного права. Ці події згодом вплинули на обстановку в регіоні, включаючи Крим, і змінили динаміку двосторонніх відносин між Україною та Росією. Конфлікт став одним із факторів, які визначали загальну недовіру та складність взаємодії між двома країнами, а його наслідки відчувалися в подальших дипломатичних відносинах та регіональних подіях.

Після обрання президентом України Віктора Януковича, Україна почала активно розвивати дипломатичні відносини з Росією, в тому числі Митний союз, на який Москва намагалась втягнути туди Київ, але на той час, можна вважати, що українська еліта та українське населення вже обрала шлях Європейського союзу. Янукович вважав Росію одним з найважливіших союзників, у свою чергу, Путін, нарешті, отримав проросійського президента в Україні та почав активну політику «русифікації» України.

Паралельно з цим, у 2012 році було заявлено, що Україна зможе підписати асоціацію з ЄС вже у наступному році<sup>55</sup>. Президент Янукович проводив переговори одночасно з Європою та Росією. Остаточного президент України обрав напрямок лише після заяви В. Путіна про заборону вступати Україні до Митного союзу у разі підписання угоди про асоціацію з ЄС. Борг Києва за газ у 2012-2013 зростав, економіка була у поганому стані та не могла

<sup>54</sup> Ukrainians deny giving wartime help to Georgia. URL:

<https://web.archive.org/web/20081009220734/http://ap.google.com/article/ALeqM5gnipn0Pvanv75dFeor3ZduT6jtWAD93J996G0> (дата звернення: 15.04.2023).

<sup>55</sup> EU-Ukraine start negotiations on new Enhanced Agreement. URL:

[https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP\\_07\\_275](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_07_275) (дата звернення: 15.11.2023).

достатньо забезпечити існування країни, була надзвичайно нестабільна, що і вплинуло на рішення президента України<sup>56</sup>.

Росія, у разі підписання Митного договору, пообіцяла Україні не лише вигідне кредитування, а й пільги на газ та профінансувати деякі дорогі проекти. Євросоюз пообіцяв 600 мільйонів замість 15 мільярдів від Москви, тож вибір Януковича був очевидний. Потім виніс урок з Помаранчевої революції, тож намагався будь-яким чином привернути увагу президента Януковича для власних цілей. В парламенті були і противники цієї угоди, гарним прикладом є Михайло Саакашвілі. Він заявив: "Росія не може запропонувати нічого хорошого"<sup>57</sup>. Через ці події Європа призупинила процес євроінтеграції України, що не дуже сподобалось самим українцям, які звинувачували у цьому владу.

Як висновок початку президентства Віктора Януковича можна зазначити: В період після обрання президентом України Віктора Януковича розвиток дипломатичних відносин з Росією став ключовим напрямком. Москва намагалась залучити Україну до Митного союзу, але українська еліта та населення вже виявили зацікавленість у вступі до Європейського союзу. Президент Янукович вважав Росію важливим союзником, що призвело до активної політики "русифікації" України. Проте, одночасно з цим, Україна проводила переговори щодо асоціації з Європейським союзом. Рішення Януковича визначилося під впливом заборони Росії на вступ України до Митного союзу при підписанні угоди з ЄС. Вирішальним фактором також стали економічні проблеми та збільшення боргу за газ, що зумовило вибір України на користь Росії. Росія обіцяла вигідне кредитування та пільгові умови щодо газу, що вплинуло на рішення Януковича.

---

<sup>56</sup> Big debts and dwindling cash: Ukraine tests creditors' nerves. URL: <https://www.reuters.com/article/us-emerging-ukraine-debt-idUSBRE99G06F20131017/> (дата звернення:15.11.2023).

<sup>57</sup> Коммерсант: Майдан розмитнює Україну. URL: <https://korrespondent.net/world/worldabus/3275668-kommersant-maidan-rastamozhyvaet-ukraynu> (дата звернення:16.11.2023).

## **2.2 2014 р. Початок конфлікту у Донецькій та Луганській областях, анексія Криму.**

Однією з найвизначніших подій в Україно-Російських відносин - анексія Російською федерацією Криму та початок гібридної війни на території Донецької та Луганської області, спроби утворити інші незаконні республіки на території інших областей України. Ця подія стала ключовою у відносинах між країнами і перетворила їх з дружніх на ворожі. Росія, скориставшись складним становищем України, ввела війська на територію Криму та почала організовувати незаконні військові формування, підтримуючи їх грошима та зброєю, що спричинило бойові дії на цих територіях, які негативно впливали на економіку країни та заважали їй розвиватися.

«Ми не забудемо, що саме з окупації Криму почалася російська війна проти України. Росія перетворила наш півострів, який завжди був і буде одним із найкращих місць у Європі, на одне з найнебезпечніших місць у Європі... Ця російська війна проти України та проти всієї вільної Європи почалася з Криму і має закінчитися Кримом – його звільненням»<sup>58</sup>. Такими словами президент Зеленський звернувся до українського народу 9 серпня 2022 року вже після повномасштабного вторгнення. Для України, анексія Криму стала трагедією та «ударом у спину» від найближчого сусіда, який давав гарантію безпеки та кордонів.

Варто звернути увагу, що однією з найважливіших причин анексії півострову є Революція гідності 2013-2014 рр. та ослаблення впливу Росії на Україну, а саме втеча проросійського президента Віктора Януковича.

Основною причиною Майдану можна вважати – проблема влади та народу, які не зійшлися поглядами, як окремих громадян, так і громадських організацій<sup>59</sup>. Протестувальники виступали з вимогою відставки Кабміну та

---

<sup>58</sup> Звернення Президента Володимира Зеленського, 9 серпня 2022 року. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=yDSN7IVV0ZM&ab\\_channel=ОфіцПрезидентаУкраїни](https://www.youtube.com/watch?v=yDSN7IVV0ZM&ab_channel=ОфіцПрезидентаУкраїни) (дата звернення: ).

<sup>59</sup> Рубцов В. Всеукраїнський Майдан, як віха у встановленні українського суспільства // Наукові записки Острозької академії. Серії Політичної науки, 2008 р. Випуск 3. С. 38.

проведення позачергових виборів нового президента та парламенту. Відзначився всенаціональний страйк, а наймасштабніші акції пройшли в столиці – Києві. Важливо відзначити, що спочатку основною метою мітингів було не змінити владу в країні, а отримати підписання договору про євроінтеграцію, який президент відмовлявся укладати.

Однак із загостренням конфлікту та спробами потискати протести за допомогою ОМОНу, ситуація швидко змінилася. Революція гідності набула нового обличчя та перетворилася на боротьбу за демократію та гідність громадян, що визначило подальший розвиток подій та формування сучасної політичної реальності.<sup>60</sup>

Початком Майдану можна вважати саме 21 листопада 2013 року, саме в той день, коли Віктор Янукович відмовився підписувати договір з Євросоюзом. Тоді Майдан починався як молодіжний протест, який підтримувала опозиція, яка і оголосила початок вседержавного страйку<sup>61</sup>.

Початок Революцію Гідності можна поділити на 3 етапи:

I етап - 21-29 листопада 2013 рік – очікування громадянами євроінтеграції, де українці ще сподівалися на підписання угоди президентом України з Євросоюзом та подальша інтеграція країни. Особливості того періоду – це українські та прапори ЄС та лозунги за євроінтеграції. Участь у мітингу приймали участь приблизно 1500 чоловік, в основному участь приймали громадські діячі та журналісти, особливу роль грали студенти. Під час першого етапу і з'явилась назва «Євромайдан» у соціальних мережах.

II етап – 30 листопада – 11 грудня 2013 року. Початком нового етапу можна вважати побиття мітингувальників 30 листопада. Лозунги «майданівців» змінився на зміну влади та припинення свавілля правоохоронців. Початок

<sup>60</sup> Кривітченко О. О. Євромайдан – майдан як біополітичні спільності нового типу, що самоорганізуються // Грані . Дніпро–Київ, 2014. №6. Червень. С. 65- 70.

<sup>61</sup> МИССИЯ ПО ОЦЕНКЕ ПОЛОЖЕНИЯ В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УКРАИНЕ. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/4/9/122194.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).

арештів спонукав до нових вимог, а саме відпустити людей, які були несправедливо заарештовані.

III етап – 11 грудня 2013 року – 16 січня 2014 року. Основна його ознака – найінтенсивніші бої між мітингувальниками та правоохоронцями, збільшення території Майдану. Верховною Радою були прийняті пакети законів, які були спрямовані проти Майдану, посилюють захист суддів, які ведуть справу проти учасників Майдану. Наприклад, 16 січня, влада прирівняла учасників протесту до злочинців та тягло собою кримінальне провадження<sup>62</sup>.

19 січня 2014 року почались збройне протистояння між двома сторонами, саме тоді з'явилася «небесна сотня», мирні жителі, учасники Майдану, яких вбили під час сутичок з вогнепальної зброї<sup>63</sup>. 27 лютого з'явилися перші чутки про втечу президента Януковича, який втік ще 23 лютого 2014 року<sup>64</sup>. Це можна вважати закінченням Майдану, опозиція перемогла владу Януковича, яка почала набувати риси диктаторського режиму.

Скориставшись нагодою, російські війська проводять вторгнення на територію Криму. Офіційна версія Кремля – на питання про військових, які зайшли у Крим Путін відповів «Це місцеві сили самооборони»<sup>65</sup>, згодом він прокоментував події так: «Лише громадяни, які проживають на території можуть вирішувати свою долю»<sup>66</sup> заявляв Путін у 2014 році, у зв'язку з подіями у Криму та на Донбасі. Після окупації Криму, Путні заявляє що «Крим

<sup>62</sup> Киридон А. М. ЄВРОМАЙДАН/РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ. ПРИЧИНИ ХАРАКТЕР ОСНОВНІ ЕТАПИ/ А. М. Киридон // Історична пам'ять. - 2015. - Вип. 33. С. 21-24.

<sup>63</sup> Виступ Президента Петра Порошенка на прес-конференції 29 грудня 2014 року. URL: <https://www.fin.org.ua/news/1114717> (дата звернення: 03.11.2023).

<sup>64</sup> Втеча экс-гаранта: як Янукович у 2014 році тікав з України. URL: <https://www.unian.ua/politics/10883561-vtecha-eks-garanta-yak-yanukovich-u-2014-roci-tikav-z-ukrajini.html> (дата звернення: 03.11.2023).

<sup>65</sup> Как Путин врал об Украине на пресс-конференции 4 марта 2014. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=njBc-Tr-b74&ab\\_channel=ozzeuk](https://www.youtube.com/watch?v=njBc-Tr-b74&ab_channel=ozzeuk) (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>66</sup> 4 березня 2014 р. Заява Президента Путіна щодо Криму. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=HUNd3\\_3Dic0&ab\\_channel=CrimeaBigNews](https://www.youtube.com/watch?v=HUNd3_3Dic0&ab_channel=CrimeaBigNews) (дата звернення: 10.11.2023).



повернувся у рідну гавань»<sup>67</sup> та зізнався про присутність російських військових та території України «За спиною сил самооборони Криму, звісно, стали наші військовослужбовці.»<sup>68</sup>. Лідером «російського» Криму став під наглядом російських солдатів обрала нового лідера Сергій Аксьонов<sup>69</sup>.

Натомість Верховна Рада України лише 20 березня прийняла Декларацію «Про боротьбу за звільнення України», але, окрім заяв, не проводили ніяких заходів по повернення Криму у склад України. 24 Березня 2014 року, тимчасовий президент України Турчинов наказав виводити війська з території півострову, що можна сприймати як завершення окупації української території та її здачу. Цей період можна назвати «фронт без пострілу», де Росія вийшла переможцем і окупувала нові території, провівши там референдум<sup>70</sup>.

28 лютого Верховна Рада України ухвалила звернення до країн - гарантів цілісності України, які підписали Будапештський меморандум у 1994 року<sup>71</sup>.

Шляхом дипломатичних ініціатив українська влада прагнула не лише зупинити агресію Москви, але й вплинути на всі країни, які підписали меморандум і взяли на себе зобов'язання забезпечити територіальну цілісність України. Ці намагання викликали значний відгук не лише в самій країні-агресорі, але й у міжнародній спільноті.

Київ активно використовував міжнародні форуми, зокрема Раду безпеки ООН, скликаючи її для обговорення та висвітлення ситуації в Криму. У цьому контексті важливо відзначити, що Україна застосовувала дипломатичний тиск

<sup>67</sup> Путін: Крим та Севастополь повертаються до рідної гавані. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=QVsUWWp04q8&ab\\_channel=Euronewsпо-русски](https://www.youtube.com/watch?v=QVsUWWp04q8&ab_channel=Euronewsпо-русски) (дата звернення: 10.11.2023).

<sup>68</sup> Пряма лінія з Володимиром Путіним 2014 ПОВНА ВЕРСІЯ, 17 КВІТНЯ 2014. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=LQozVypy2WQ&ab\\_channel=PedroCopeland](https://www.youtube.com/watch?v=LQozVypy2WQ&ab_channel=PedroCopeland) (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>69</sup> Новим прем'єром Криму обрали лідера "Русского единства" Аксьонова. URL: [https://espreso.tv/news/2014/02/27/novym\\_premyerom\\_krymu\\_obraly\\_lidera\\_russkoho\\_edynstva\\_aksonova\\_zmi](https://espreso.tv/news/2014/02/27/novym_premyerom_krymu_obraly_lidera_russkoho_edynstva_aksonova_zmi) (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>70</sup> Кот С. Крим: статус окупованої території та захист культурних цінностей // Крим від античності до сьогодення / відп. ред. В. Смолій. Київ, 2014. С. 689-707.

<sup>71</sup> Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998\\_158#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text) (дата звернення: 08.11.2023).



та намагалася привернути увагу міжнародного співтовариства до порушення міжнародного права.

Наприклад, влада висловлювала свою позицію через ноту протесту, направлену до Російської федерації, де чітко заявлено, що Україна не має потреби військової допомоги від Кремля. Ці дипломатичні кроки свідчать про визнання важливості міжнародних норм та активне вступлення в ряди країн, що виступають за збереження стабільності та невтручання в суверенні справи інших держав. Незважаючи на всі ці заходи, усі спроби України не призвели до значущих результатів. Росія успішно окупувала територію Криму, і навіть міжнародний тиск не зміг змусити Москву відмовитися від своїх агресивних дій. Події в Криму 2014 року стали першим в історії незалежної України, коли вона втратила територію. Ця подія повністю змінила відношення між державами, де відносини між країнами можна описати як: призвели до значної напруженості та розбіжності відносин між двома країнами. Основні зміни можна продемонструвати таким чином:

1. Територіальна втрата для України. Анексія Криму призвела до втрати території для України, що викликало глибоке обурення та обурення національно настроєних груп в країні.

2. Порушення міжнародного права. Міжнародна спільнота, за винятком Росії, однозначно засудила анексію Криму як порушення міжнародного права та принципів суверенітету та територіальної цілісності.

3. Санкції та ізоляція стали важливими реакціями на анексію Криму та її наслідки. Ці обмежувальні заходи були введені багатьма країнами і виявили значний вплив на економічну та політичну ситуацію в Росії.

Варто відзначити, що рішення про введення санкцій та ізоляції було прийнято в зв'язку із порушенням міжнародного права та неприйнятністю анексії Криму. Ці заходи спрямовані на тиск на Росію та визнання неприйнятності її дій у міжнародному співтоваристві.

Санкції та ізоляція призвели до серйозних економічних труднощів для Росії, включаючи зменшення інвестицій, обмеження доступу до фінансових

ресурсів та заборону на вивезення певних товарів. Позаяк багато країн об'єдналися в утриманні цих заходів, Росія стала ізольованою на міжнародній арені, що значно ускладнило її зовнішньополітичні відносини.

У цьому контексті слід відзначити, що санкції та ізоляція стали важливим інструментом відповіді на агресивні дії Росії, примусивши країни світу виявити рішучість у визнанні та підтримці міжнародних норм і стандартів.<sup>4</sup> Поглиблення конфлікту на сході України. Анексія Криму також спричинила конфлікт на сході України, де протистояння між українськими силами та проросійськими сепаратистами поглиблювалося, викликаючи трагічні наслідки для цивільного населення.

5. Втрата довіри та подальші відносини. Анексія Криму призвела до втрати довіри між Україною та Росією. Відносини між країнами залишаються напруженими, а спроби вирішення конфлікту залишаються невдалими.

6. Зміна стратегічного курсу України. Для України анексія Криму визначила необхідність перегляду свого стратегічного курсу та підвищення внутрішньої стійкості для забезпечення незалежності та безпеки.

7. Формування нового геополітичного порядку. Анексія Криму взаємодія з подіями на сході України призвела до формування нового геополітичного порядку в регіоні, що визначає взаємини між Росією, Україною та міжнародним співтовариством.<sup>72</sup>

Загальною тенденцією стало відзначення анексії Криму як ключової події в історії відносин між Україною та Росією. Ця визначальна точка має значущі наслідки, які простягаються вглиб сучасності, визначаючи характер і хід їхньої взаємодії. Результатом цього етапу взаємин стає важливий фактор, що впливає на обидві сторони і формує подальший контекст їхньої взаємодії.

25 травня 2014 року президентом України став Петро Порошенко. Його основною обіцянкою для виборців було повернення втрачених територій будь-

---

<sup>72</sup> Задорожній О. Анексія Криму — міжнародний злочин: Монографія. Київ, 2015. С. 540-571.

яким шляхом<sup>73</sup>. Це означало, що бачення Криму для Росії і Криму були протилежними, що значною мірою буде впливати на відношення. Україна вважає територію Криму окупованою Російською федерацією, у свою чергу, Росія вважає що має повноцінне право на цю територію з правовою та історичної точки зору. Порошенко у 2014 році наголошувала: ««Україна ніколи не погодиться з окупацією Криму і ніколи не віддасть на поталу один з корінних народів нашої спільної Батьківщини. Будемо боротися за права кримськотатарського народу, його національні і політичні свободи. Крим – це не військова база, не «гордость русских моряков», а невід'ємна частина України. Це – унікальний регіон, перлина світової цивілізації, колыска кримських татар. Це – законна, визнана в світі їх Батьківщина»<sup>74</sup>. У свою чергу, Головнокомандувач ЗСУ писав: ««Аншлюс Австрії з Німеччиною в березні 1938 році і анексія українського Криму Росією в березні 2014 до болю схожі. Нацистська окупація Судет під приводом захисту етнічних німців, які жили в Чехословаччині, і російське вторгнення в східну Україну – це тривожна аналогія»<sup>75</sup>.

Щодо президента-втікача Віктора Януковича, важливо відзначити, що його активна участь у процесі анексії території України виявилася докладною та впливовою. У березні 2014 року, коли представник Росії у Раді безпеки ООН, Віталій Чуркін, висловив ініціативу щодо введення російських військ на територію України, Віктор Янукович виявив підтримку цієї ініціативи.

Зазначено, що виступ представника Росії в Раді безпеки ООН визначив необхідність втручання російських військ в українські справи. У цьому контексті Янукович підтримав його думку, що свідчить про його активну роль у

<sup>73</sup> Путілов І. Повернути Крим «по-новому»: що Порошенко зробив за рік для півострова? URL: <https://ua.krymr.com/a/27037151.html> (дата звернення: 23.04.2023 р).

<sup>74</sup> Україна ніколи не погодиться з окупацією Криму – Президент на вечорі-реквіємі з нагоди 71-ї річниці депортації кримських татар. URL: <https://san-francisco.mfa.gov.ua/news/36615-ukrajina-nikoli-ne-pogoditsya-z-okupacijeju-krimu-prezident-na-vechori-rekvijemi-z-nagodi-71-ji-richnici-deportaciji-krimskykh-tatar> відвідано (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>75</sup> Порошенко вбачає схожість між аншлюсом Австрії в 1938 році та анексією українського Криму в 2014 р. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/265398.html> відвідано (дата звернення: 15.11.2023).

підготовці та реалізації анексії. Це рішення глибоко вражало ситуацію та позначилося на подальших подіях в Україні. У відповідному документі, що був схвалений Януковичем, обговорювалася ідея громадянської війни, легітимності втікача з посади президента та звернення до президента Росії із проханням ввести війська для придушення народного повстання та визначення нелегітимності тодішньої влади. Ці кроки свідчать про активну роль Януковича в сприянні агресивній діяльності Росії на території України, а також про його спроби легітимізувати втручання іншої держави в українські внутрішні справи.<sup>76</sup>

Ще однією вагомою подією, яка вплинула на зміну відносин між Україною та Росією у 2014 році, стала початок війни на Сході, зокрема у Донецькій та Луганських областях. Тут озброєнні сепаратистські формування, що отримували фінансову та військову підтримку від Російської федерації, розпочали повстання та активно захоплювати території, прагнучи приєднати їх до Росії. Цей конфлікт значно поглибив напруженість та невизначеність у відносинах між обома країнами, породжуючи нові виклики та проблеми, які впливають на політичний, економічний та соціокультурний розвиток областей та всієї країни.

Для ефективного вирішення цього нагального питання, Україна розпочала АТО (антитерористичну операцію), яку оголосив тимчасовий президент Турчинов 13 квітня 2014 року. В ініціативі президента відзначалося намір уникнути людських жертв, але водночас виявлено готовність надавати відсіч усім спробам вторгнення, дестабілізації та терористичних дій, які включають зброю в руках. Рада національної безпеки та оборони прийняла рішення про розпочаток обширної антитерористичної операції з використанням Збройних Сил України. Головний поштовх для цього рішення було

---

<sup>76</sup> ЯНУКОВИЧ ЗАКЛИКАВ ПУТІНА НАПАСТИ НА УКРАЇНУ. URL:

<https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/3/7017396/> (дата звернення: 15.11.2023).

усвідомлення, що Україна не дозволить Росії повторити кримський сценарій в східному регіоні країни."<sup>77</sup>.

Реакція Кремля була іншою, російський опозиціонер Борис Немцов, у Facebook написав: «Путін оголосив братовбивчу війну Україні. Це криваве безумство неадекватного чекіста дорого обійдеться Росії та Україні»<sup>78</sup>. Путін назвав нову українську владу «режимом» та погрожував, що початок АТО буде мати наслідки для самої України, а бойові дії назвав «застосовувати зброю проти власного народу»<sup>79</sup>, а причину АТО назвав небажання Києва вести конструктивний діалог з повстанцями<sup>80</sup>.

Дії Росії відповідають концепції політичного реалізму Дж. Мірстеймера, який стверджує, що держави здійснюють військову, політичну та економічну експансію, коли вони вважають, що вигідніше розширювати свій вплив, ніж можливі втрати від реалізації їхніх експансійних планів. У випадку Росії, Кремль розглядає розширення геополітичного впливу та ослаблення впливу України через конфлікт як стратегічно вигідні, переважаючи можливі втрати, такі як міжнародне осудження, введення санкцій та інші негативні наслідки. Втручанням в Україну Росія також посилює свою військову присутність у Чорноморському регіоні загалом<sup>81</sup>.

### **2.3 2014-2015: Воєнні події на сході України та конфлікт в Донецькій та Луганській областях.**

<sup>77</sup> РНБО розпочинає масштабну АТО із залученням Збройних Сил – Турчинов. URL: <https://web.archive.org/web/20171017043038/http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/13/7022274/> (дата звернення: 15.11.2023).

<sup>78</sup> URL: <https://www.facebook.com/boris.nemtsov?fref=ts> (дата звернення: 10.09.2023).

<sup>79</sup> Путін про АТО. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=oiTSp-5vax4&ab\\_channel=24Канал](https://www.youtube.com/watch?v=oiTSp-5vax4&ab_channel=24Канал) (дата звернення: 10.09.2023).

<sup>80</sup> Путин рассказал журналисту Би-би-си об Украине - BBC Russian. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=3bCD4HxP6H4&ab\\_channel=BBCNews-Русскаяслужба](https://www.youtube.com/watch?v=3bCD4HxP6H4&ab_channel=BBCNews-Русскаяслужба) (дата звернення: 10.09.2023).

<sup>81</sup> Stephen, C. US reaction to Russia in Ukraine: Time for Realism and Common Sense on Ukraine. Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social-Constructivist Approach. 2016. P. 59.

Офіційною датою початку АТО можна вважати 7 квітня 2014 рік, коли повстанці почали захоплювати адміністративні будівлі не лише у Донецьку та Луганську, а й Харкова. Через дії сепаратистів, українська влада почала мобілізацію для ведення бойових дій<sup>82</sup>.

Міжнародне товариство звинувачувала російське керівництво не лише у фінансуванні та підтримці зброєю незаконні військові формування на Сході України, а й звинувачувало у організації таких спільнот та підтримкою регулярною армією, у свою чергу, Кремль спростовував усі звинувачення, називаючи АТО громадянською війною, де Росія не приймає участі і та прагне миру у регіоні. Паралельно з цим звинувачуючи Україну у війні з власним народом<sup>83</sup>.

У цей час, проросійські сили захоплювали міста та встановлювали нову владу. Першим містом, яке було захоплено – Слов'янськ 12 квітня 2014 року, 6 квітня можна остаточно констатувати факт, що Донецьк був захоплений<sup>84</sup>.

У травні 2014 року в Україні активно розгорталися напружені бойові дії, зокрема у містах Маріуполь, Жовтневе, Волновасі та Рубіжне, що стало важливою частиною загального конфлікту на сході країни. У межах воєнних операцій в Луганській області, війська 92-ї бригади виконали успішну операцію, завершивши нею захоплення в полон російських строковиків - Александрова і Єрофєєва. Важливо відзначити, що, незважаючи на наявність переконливих доказів, російська влада продовжує заперечувати прямий вплив Кремля на присутність цих військовослужбовців на території України<sup>85</sup>.

---

<sup>82</sup> Вторгнення Росії в Україну: хроніка за 26 лютого – 13 березня. URL:

[https://web.archive.org/web/20140706051343/http://news.liga.net/articles/politics/990863-vtorzhenie\\_v\\_ukrainu\\_poslednie\\_sobytiya\\_v\\_krymu\\_i\\_na\\_yugo\\_vostoke.htm](https://web.archive.org/web/20140706051343/http://news.liga.net/articles/politics/990863-vtorzhenie_v_ukrainu_poslednie_sobytiya_v_krymu_i_na_yugo_vostoke.htm) (дата звернення: 07.11.2023).

<sup>83</sup> Песков: не перебільшуйте вплив Путіна на ополченців Донбасу. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/peskov-prizval-ne-preuvelichivat-vliyanie-putina-na-separatistov-01072014092100> (дата звернення: 07.11.2023).

<sup>84</sup> Мітингувальники у Донецьку захопили будівлю СБУ. URL: <https://www.interfax.ru/world/369814> (дата звернення: 07.11.2023).

<sup>85</sup> Процес Александрова та Єрофєєва. URL: <https://zona.media/online/2016/18/04/alexandrov-erofeev-27> (дата звернення: 07.11.2023).

Можна констатувати той факт, що з самого початку українські війська стикалися із російською розвідкою, професійними військовими і місцевими сепаратистами, які користувалися російським озброєнням. Українська армія рухалась у сторону Слов'янська, де оборону тримали сепаратистські угруповання під керівництвом Російського офіцера Ігоря Стрелкова. 13 квітня 2014 року відбувся перший зіткнення на Донбасі. Під час цього бою українські сили вступили в протистояння з російськими силами та місцевими сепаратистами, що мали на озброєнні російські зброї.

Після таких подій, Донецьк та Луганськ стали непідконтрольними територіями, які Україні не контролює. На цих територіях, за довгий період окупації, можна побачити такі проблеми:

1. Політичні проблеми. Обмеження прав громадян та неспроможність держави підтримувати закони.
2. Економічні наслідки. У регіоні відбувається деградація економіки. Довготривала окупація може призвести до спаду економіки, втрата інвестицій та зруйнування інфраструктури. Соціальна напруженість: Зростання безробіття та зменшення економічних можливостей може сприяти соціальній напруженості.
3. Масова міграція: Жителі окупованої території шукають притулок в інших регіонах або країнах, що призводить до масової міграції.
4. Проблема з освітою та культурою. Окупована територія може стикатися проблемами в області освіти, втратою мовних та культурних особливостей.
5. Загроза безпеці: Довготривала окупація створює загрозу для безпеки громадян та може викликати конфлікти.
6. Міжнародні Відносини: Порушення міжнародного права: Окупація порушує принципи міжнародного права та може призвести до ізоляції окупанта на міжнародній арені.

Майбутні історики, що вивчатимуть Євразію початку XXI століття, можуть однозначно визначити, що доля України визначила новий шлях у

пошуку стабільності в цьому регіоні. Своїм героїчним супротивом перед агресією Росії Україна суттєво вплинула на події як на регіональному, так і на глобальному рівнях.

Російсько-українська війна в період з 2014 по 2023 роки стала визначальним фактором, який формує геополітичні основи нового світового порядку у першій половині XXI століття. Після Другої світової війни Європа ніколи не була настільки об'єднаною, як це відбувається зараз, коли український народ, виступаючи як кандидат до її елітного клубу — Європейського Союзу, взяв на себе важливе завдання відстояти цінності європейської цивілізації. Вторгнення Росії в Україну не лише об'єднало Європу, а й поліпшило сприйняття ЄС в країнах-членах. Позитивний імідж Європейського Союзу в очах європейців зараз перебуває на найвищому рівні з осені 2009 року — досягає 50%.<sup>86</sup>

#### **2.4 2016 - 24 лютого 2022: Післякризовий період та пошук мирного врегулювання, початок повномасштабного вторгнення Російської федерації.**

Початком замороження конфлікту можна назвати подію 17 липня 2014 року, де був збитий малайзійський боїнг 777 над територією України, де велись активні бойові дії. Літак вилетів з Амстердаму 17 липня, на борту знаходились 298 осіб, з них 80 це неповнолітні. Після падіння літака, який впав на територію підконтрольної проросійськими частинами, з'ясувалось, що усі пасажери померли. Міжнародне розслідування встановило, що літак був збитий зенітно ракетним комплексом «Бук», який належав Російській федерації, який потрапив на територію України незаконно<sup>87</sup>. Влада Австралії та Нідерландів стверджувала, що комплекс належав 53-й зенітній ракетній бригаді з Курська

<sup>86</sup> Солодкий С., Фахурдінова М. Зима наближається: як зберегти підтримку України з боку європейських суспільств? Київ, 2022. С. 3.

<sup>87</sup> MH17: Malaysia Airlines flight shot down by BUK missile fired from eastern Ukraine, Dutch Safety Board says. URL: <https://web.archive.org/web/20151114132242/http://www.abc.net.au/news/2015-10-13/dutch-authorities-deliver-final-report-on-crashed-flight--mh17/6851490> (дата звернення: 20.11.2023).



(РФ) та звинувачувала Кремль у вбивстві своїх громадян. Після розслідування, вдалося знайти місце пуску ракети – селище Первомайське, яке знаходилося на території так званої ДНР, а потрапила вона через кордон з РФ. «Ми закликаємо Росію взяти на себе відповідальність і повною мірою співпрацювати з процесом встановлення істини та досягнення справедливості для жертв польоту МН17 та їхніх близьких родичів» заявив Стефан Блок, міністр закордонних справ Нідерландів. У доповіді Нідерландів, прозвучало приблизно 100 імен, підозрюваних у злочині. Основні іменна підозрюваних це: Ігор Гіркін, колишній офіцер ФСБ, командував обороною Слов'янська, Сергій Дубинський, колишній військовослужбовець РФ, Леонід Харченко, який перейшов на сторону сепаратистів у 2014 році, займав посаду командир розвід. ГРУ самопроголошеної ДНР<sup>88</sup>.

За висновками ЛІТ, цей «Бук» належав 53-й ППО бригади ЗС РФ і був доставлений в Україну з Росії на ст день катастрофи, і після запуску ракети, яка збила літак, було повернувся на територію Росії<sup>89</sup>.

Україна звинуватила Російську федерацію у катастрофі з малайзійським боїнгом. Служба безпеки України оприлюднила записи перехоплених розмов військового сепаратистського угруповання під псевдонімом "Біс", за яким стояв Ігор Безлер, та полковника Головного розвідувального управління Генерального штабу Збройних Сил Російської Федерації Василя Миколайовича Гераніна. У своєму звіті Безлер повідомляє про збиття військового літака Збройних Сил України. Коротко після цього російські медіа розповсюдили інформацію про збиття літака.<sup>90</sup>

<sup>88</sup> Нідерланди та Австралія офіційно звинуватили Росію в катастрофі МН17. URL:

<https://web.archive.org/web/20180525121600/https://www.radiosvoboda.org/a/news/29250226.html> (дата звернення: 20.11.2023).

<sup>89</sup> Міжнародна слідча група знайшла нові докази причетності Росії до катастрофи МН17. URL:

<https://meduza.io/feature/2018/05/24/mezhdunarodnaya-sledstvennaya-gruppa-nashla-novye-dokazatelstva-prichastnosti-rossii-k-katastrofe-mh17-vot-cto-govoritsya-v-doklade> (дата звернення: 20.11.2023).

<sup>90</sup> Російське телебачення підтвердило, що літак над Донеччиною збили бойовики. URL:

<https://tsn.ua/politika/rosiyske-telebachennya-pidtvverdilo-scho-litak-nad-donechchinoyu-zbili-boyoviki-video-359605.html> (дата звернення: 20.11.2023).

Незаконні угруповання на Донбасі почали свою компанію по дескредитації української влади та її збройних сил. Після інформації, що літак був не військовим а цивільним, почалась чистка соцмереж. Почали з'являтися різного роду інформації щодо ситуації. «РіаНовости» стверджували, що знайшли свідків катастрофи, які стверджували що у літак влучила ракета повітря-повітря, випущена іншим літаком. Окрім того, терористи заперечували що мають ПЗРК «Бук»<sup>91</sup>.

Одна з версій РФ – це диспетчер Карлос, який працював у аеропорту Борисполі та стверджував що пілоти бачили інший літак. Таке повідомлення з'явилося у Твіттері @spainbusca, аккаунт якого був дуже швидко видалений, однак російські ЗМІ та лідерів ДНР та ЛНР.

Окрім, звинувачення України у збитті літака за допомогою ракети земля-повітря, повітря-повітря, була ще одна – спроба замаху на президента РФ В. Путіна.

Russia Today та LifeNews, російські пропагандистські телеканали, висунули твердження, що можливою причиною збиття літака був замах на президента Росії Володимира Путіна. За їхньою версією, літак Путіна та малайзійський Boeing 777 перетинались у тому ж ешелоні і могли стати об'єктом спеціальної атаки<sup>92</sup>.

У 2019 році Нідерланди висунули офіційні звинувачення проти Росії та вимагали визнання власної провини в справі збитого рейсу МН17. У той час Кремль відповів обвинуваченням Заходу у тому, що останній не бажає знайти справжніх злочинців, а намагається неправомірно звинувачувати Росію, яка, за його думкою, не має відношення до цього конфлікту. Запитання про визнання провини стало предметом напружених відносин між сторонами, де

---

<sup>91</sup> Очевидці: перед авіакатастрофой в небе был виден боевой самолет. URL: <https://web.archive.org/web/20140717193102/http://ria.ru/world/20140717/1016451269.html> (дата звернення: 20.11.2023).

<sup>92</sup> Російські ЗМІ розповідають, що збитий над Україною літак – невдалий замах на Путіна. URL: <https://web.archive.org/web/20140812165514/http://gazeta-misto.te.ua/news/російські-змі-розповідають-що-збитий/> (дата звернення: 20.11.2023).

кожна з них стоїть на своїй позиції, висловлюючи різні точки зору на події та обставини, що оточують катастрофу рейсу МН17<sup>93</sup>.

Збиття боїнгу МН17 над східною частиною України в 2014 році має значимий вплив на відносини між Україною та Росією, а також на міжнародну арену. Підбиваючи підсумки:

1. Міжнародне засудження та вимоги щодо розслідування:

Збиття

малайзійського літака призвело до широкого засудження Росії та проросійських сепаратистів, які контролювали територію, де сталася трагедія. Міжнародне співтовариство вимагало об'єктивного розслідування та встановлення винних.

2. Розслідування та звинувачення: Міжнародна слідча група встановила, що збиття літака сталося через пуск ракети "Бук", російської виробництва. Звинувачення призвело до збільшення напруженості в українсько-російських відносинах.

3. Санкції та ізоляція Росії: За результатами розслідування та виявлення причетності російської сторони, багато країн світу запровадили нові санкції проти Росії. Ці обмеження призвели до ізоляції російської економіки та погіршили відносини з Заходом.

4. Вплив на сході України: Збиття боїнгу підкреслило необхідність міжнародної підтримки для України у конфлікті на сході. Засудження світової громадськості допомогло Києву у створенні міжнародного тиску на Росію для припинення підтримки сепаратистів.

5. Підвищення позиції України на міжнародній арені: Україна отримала більше підтримки та розуміння з боку світової спільноти внаслідок трагедії. Міжнародна спільнота виявила більше готовності допомогти Україні в її конфлікті з Росією.

---

<sup>93</sup> Коментарій Департаменту інформації та преси МЗС Росії в зв'язі з п'ятою годовщиною авіакатастрофи рейса МН17. URL: [https://archive.mid.ru/ru/foreign\\_policy/news/-/asset\\_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3728225](https://archive.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3728225) (дата звернення: 20.11.2023).

В цілому, збиття боїнгу МН17 визначило важливий етап в розвитку конфлікту між Україною та Росією та відображається на сучасних відносинах між цими країнами.

25 серпня 2014 року президент України та Росії зустрілися у Мінську для переговорів про припинення вогню на території України. У той час, бої вже біля Іловайську, де Українська армія потрапила в оточення і зазнала великих втрат через розстріл військової колони, яка проходила через зелений коридор. Російський президент знову заявив, що РФ не сторона конфлікту, що війна громадянська та назва АТО не підходить до цього конфлікту, хоча доказів присутності російської армії було достатньо<sup>94</sup>.

Російські військові завадили українській армії з червня по серпень проводити активний контрнаступ, що спричинила значні втрати серед ЗСУ. Паралельно з цим, російські війська разом з військовими ЛДНР почали прорив та завдали значних ушкоджень логістиці українським військовим. Це одна з основних причин для початку переговорів між Києвом і Москвою. 5 вересня 2014 року були підписано Мирний протокол або мирний план, який мав за мету двохстороннє припинення вогню та розмежування кордонів.

1. Сприяти негайному припиненню використання зброї шляхом двосторонньої домовленості.
2. Забезпечити систематичний моніторинг та верифікацію режиму незастосування зброї за участю ОБСЄ.
3. Реалізувати децентралізацію влади, включаючи прийняття Закону України "Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих місцевостях Донецької та Луганської областей" (Закон про особливий статус).
4. Забезпечити постійний контроль за українсько-російським державним кордоном та верифікацію ОБСЄ, створивши зони безпеки в прикордонних областях України та Російської Федерації.
5. Негайно звільнити всіх заручників та осіб, які утримуються в

---

<sup>94</sup> Порошенко і Путін у Мінську потиснули руки, заявили про пошуки виходу з кризи. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26551148.html> (дата звернення: 20.11.2023).

умовах незаконного утримання.

6. Прийняти закон, що передбачає неприпустимість притягнення до відповідальності осіб у зв'язку з подіями в окремих районах Донецької та Луганської областей України.

7. Продовжувати інклюзивний національний діалог, враховуючи різноманітні групи та інтереси.

8. Реалізувати заходи для поліпшення гуманітарної ситуації на Донбасі, забезпечивши необхідну допомогу та ресурси.

9. Забезпечити проведення дострокових місцевих виборів за умов Закону України "Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей" (Закон на особливому статусі).

10. Вивести незаконні збройні формування, військову техніку, а також бойовиків та найманців з території України.

11. Прийняти програму економічного відродження Донбасу та відновлення соціально-економічного благополуччя регіону.

12. Гарантувати особисту безпеку всіх учасників консультацій, забезпечивши їхню невторчаність та захист<sup>95</sup>.

Після підписання документу, президент України Петро Порошенко висловив свої думки щодо ситуації, вказавши, що необхідно суворо дотримуватись режиму перемир'я і що подальший розвиток подій великою мірою залежить від дій Володимира Путіна. На жаль, підписання протоколу не принесло очікуваних результатів на лінії зіткнення. Незважаючи на те, що активні військові операції на території Донбасу припинилися, відзначалися випадки військових зіткнень, внаслідок чого гинули військовослужбовці обох сторін. У свою чергу, Київ звинувачував Москву у порушенні режиму

---

<sup>95</sup> Протокол консультації тристоронній контактній групі між Путіним та Порошенком. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU14094> (дата звернення: 20.11.2023).

перемир'я, в той час як Москва та так звані ЛНР та ДНР висловлювали звинувачення в адресу України.<sup>96</sup>

На зміну протоколу, прийшов Мінський договір, який був підписаний

12 лютого 2015 року. В угоді були такі пункти:

1. Негайне та повне припинення вогню з 00:00 год. (за київським часом) 15 лютого 2015 року.

2. Відведення важкого озброєння обома сторонами на рівні відстані для створення безпеки зони шириною не менше 50 км одна від одної для артилерійських систем калібру 100 мм і більше, зона безпеки шириною 70 км для РСЗВ і 140 км для РСЗВ "Торнадо-С", "Ураган", "Смерч" і тактичні ракетні комплекси "Точка" ("Точка" U): для українських військ - від фактичної лінії зіткнення; для збройних формувань «окремих районів Донецької та Луганської областей» - від лінії зіткнення за Мінським меморандумом від 19 вересня 2014 року. Відведення важкого озброєння мало розпочатися не пізніше другої доби після припинення вогню і завершитися протягом 14 днів.

3. Моніторинг та перевірка дотримання режиму припинення вогню та відведення важкого озброєння ОБСЄ за допомогою технічних засобів.

4. Початок діалогу щодо модальностей проведення українських місцевих виборів на основі національного законодавства та Закону України «Про тимчасовий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», а також щодо майбутнього режиму цих територій на основі цього закону. Прийняття Верховною Радою України постанови з визначенням території, на яку поширюється дія спеціального режиму цим законом, на основі лінії, встановленої в Мінському меморандумі від 19 вересня 2014 року.

5. Прийняття та введення в дію закону про заборону переслідування та покарання осіб, які беруть участь у конфлікті.

---

<sup>96</sup>«Рішення щодо припинення вогню ухвалено задля миру на Донбасі» – заява Петра Порошенка. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=oHPjUE68g7g&ab\\_channel=hromadske](https://www.youtube.com/watch?v=oHPjUE68g7g&ab_channel=hromadske) (дата звернення: 20.11.2023).

6. Звільнення та обмін всіх заручників і незаконно утримуваних осіб на основі принципу «всіх за всіх».
7. Забезпечення безпечного доступу, доставки, зберігання та розподілу гуманітарної допомоги для потребуючих на основі міжнародного механізму.
8. Відновлення соціально-економічних зв'язків з територіями, включаючи виплати пенсій та інших соціальних виплат, а також відновлення оподаткування в межах правової бази України.
9. Повернення повного контролю над державним кордоном України в усій зоні конфлікту є важливим завданням уряду, плануючи його початок вже після проведення місцевих виборів. Цей процес повинен завершитися до кінця 2015 року, за умови успішного виконання інших пунктів угоди.
10. Виведення всіх іноземних збройних формувань, техніки та найманців з території України має бути ретельно спостережене ОБСЄ, а також передбачає роззброєння всіх незаконних збройних груп.
11. Проведення конституційної реформи в Україні та прийняття нової Конституції до кінця 2015 року є ключовим етапом у політичному врегулюванні. Ця реформа передбачає децентралізацію та прийняття законодавства щодо особливого статусу окремих районів Донецької та Луганської областей.
12. Погодження питань щодо місцевих виборів із представниками окремих Донецької та Луганської областей в межах тристороннього контакту Групи має відбутися. Організація цих виборів повинна відбуватися під наглядом Бюро демократій ОБСЄ та Інститутів та прав людини.
13. Збільшення активності тристоронньої контактної групи, включаючи створення робочих груп для вирішення конкретних аспектів Мінських угод, є необхідним для успішної реалізації визначених завдань. Особливий статус «окремих районів Донецької та Луганської областей» передбачає врахування різноманітних аспектів, таких як звільнення від

покарання, право на мовне самовизначення та участь органів місцевого самоврядування<sup>97</sup>.

Українська спільнота доволі негативно зустріла Мінські угоди, вважаючи їх проявом слабкості та неспроможності держави до захисту своїх власних територій, українська влада, хоч і підписала угоду, також негативно ставилась до неї, заявляючи що вона не працює та звинувачувала РФ у нехтуванні Мінськом. Світова спільнота сприйняла угоди позитивно, вважаючи їх початком припинення бойових дій в Україні. Лідери та міністри закордонних справ країн Нормандської четвірки повторювали протягом наступних років, що не існує жодної альтернативи угоді, досягнутій у Мінську<sup>98</sup>.

Президент Росії Володимир Путін заявив: «Я думаю, це пов'язано з тим, що, на жаль, київська влада досі відмовляється від прямих контактів з представниками Донецької та Луганської народних республік. Навіть незважаючи на те, що вони невизнані, треба виходити з реалій життя, і якщо всі хочуть домовитися на довгостроковій основі вибудувати відносини, то потрібно піти на прямі контакти»<sup>99</sup>.

Мінські домовленості, підписані в рамках спільних зусиль країн Нормандської четвірки, представляють важливий крок у вирішенні складного конфлікту на сході України. Угоди встановлюють ряд зобов'язань для всіх сторін конфлікту з метою досягнення миру та стабільності в регіоні. Однак, не дивлячись на позитивні моменти, реалізація угод виявляється надзвичайно важливою та, водночас, складною задачею.

Суттєвою трудностю є неоднозначне дотримання всіма сторонами узгоджених пунктів, а також систематичні порушення режиму припинення вогню. Це створює загрозу для мирного врегулювання та може підточувати довіру між сторонами конфлікту. Крім того, питання щодо політичного

<sup>97</sup> Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/b/140221.pdf>. (дата звернення: 20.11.2023).

<sup>98</sup> Рада Безпеки ООН одноголосно схвалила резолюцію щодо України. URL: <https://news.un.org/ru/story/2015/02/1258321> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>99</sup> Переговори у «нормандському форматі». URL: <http://kremlin.ru/news/47664> (дата звернення: 22.11.2023).



врегулювання та статусу окремих районів залишаються предметом напружених обговорень.

Для успішної реалізації Мінських договорів важливо активізувати дипломатичні та миротворчі зусилля, залучати міжнародну спільноту для сприяння у врегулюванні конфлікту та надавати підтримку в миротворчих ініціативах. Передовсім, необхідно забезпечити стабільність на лінії зіткнення, вивести важке озброєння, забезпечити обмін полоненими та відновити гуманітарний доступ до постраждалих територій.

В цілому, попри труднощі, Мінські договори визначають перспективи для врегулювання конфлікту, і подальша реалізація угод вимагатиме від всіх сторін великих зусиль та певного компромісу для досягнення стабільного та тривалого миру в Україні.

Загостренням конфлікту на Донбасі можна вважати застосування українськими військами нової військової техніки, а саме – безпілотним апаратом Bayraktar, отриманий від турецьких союзників, який атакував позиції сепаратистських частин. Ціллю української армії була артилерія ворога, знищивши 1 гармату та знищення 1 ворога. ДНР звинуватила Київ у спробі просувати фронт. Новини про застосування нової зброї дуже швидко розійшлась в обидві сторони<sup>100</sup>. Одночасно з цією подією, у Західних ЗМІ почали з'являтися повідомлення про стягування російських військ до кордонів з Україною. Доказом цього є супутникові знімки<sup>101</sup>. У перших днях листопада 2021 року, українська розвідка заявила що стягування військ не серйозне і розрахована на психологічний тиск населення України та її керівництва. Дивлячись на той факт, що стягування військ почалося майже одразу після застосування українськими військами нової зброї, і те, що Росія неодноразово проводила такі акції, які нічим серйозним не закінчувались, можна зрозуміти,

---

<sup>100</sup> Українські війська вперше застосували "Байрактар" на Донбасі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59055022> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>101</sup> Схід України переходить у режим припинення вогню. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5062123> (дата звернення: 21.11.2023).

що паніки серед населення і керівництва країни не було. На стягування військових, українська розвідка майже ніяк, на той час, не слідкувала і не робила заяв. Через тиждень з'явилась реакція офісу президента, в якій він підтвердив збільшення кількості військ на кордоні<sup>102</sup>. Саме тоді, представник закордонне міністерство вперше озвучили свої думки щодо повномасштабного вторгнення. 21 листопада, українські розвідці вже було відомо про 91 тис російських військових<sup>103</sup>. Росія, у свою чергу, запевнила що військові не становлять загрози для територіальної цілісності України<sup>104</sup>.

Протягом лютого 2022 року російські силові структури виявили активність у проведенні кількох провокацій, використовуючи фальшиві прапори, і спрямовуючи їхні дії на створення обставин для обвинувачень української сторони в диверсійних актах на території Росії або в окупованих районах Донбасу. Ці небезпечні інциденти призвели до наростаючої напруги та нестабільності в регіоні, підкреслюючи важливість уважного міжнародного спостереження та аналізу подій, щоб запобігти подальшим ескалаціям конфлікту<sup>105</sup>.

21 лютого 2022 року Російська Федерація формально визнала Донецьку та Луганську Народні Республіки на сході України як самостійні квазідержави, присвоївши їм статус незалежних держав. Цей крок був супроводжений відкритим введенням додаткових військових сил на території Донбасу. Така декларація означала формальне визнання «республік» за межами лінії зіткнення в масштабах, які виявилися ширшими, ніж попередні територіальні обмеження.

---

<sup>102</sup> Розвідка не нашла новых войск РФ у кордон Украины: Це психологічний тиск. URL: <https://cn.com.ua/politika/2021/11/01/razvedka-ne-nashla-novyh-voisk-rf-y-granic-ukrainy-eto-psihologicheskoe-davlenie/> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>103</sup> Украина заговорила о «вторжении» Почему Владимиру Зеленскому выгодно обвинять Москву в якобы подготовке наступления. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5088231> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>104</sup> Kremlin says military movements near Ukraine are defensive, pose no threat. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-kremlin-idUSKBN2BO51M/> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>105</sup> A top Ukrainian general warned the country's army is not strong enough to fend off a full-scale Russian invasion. URL: <https://www.businessinsider.com/ukraine-general-say-army-not-strong-enough-fight-russian-invasion-2021-12> (дата звернення: 21.11.2023).

Цей крок Росії є серйозним порушенням суверенітету України та викликає загострення ситуації в регіоні, надаючи необхідність уважному міжнародному реагуванню на це небезпечне обертання подій<sup>106</sup>.

22 лютого 2022 року, президент Російської федерації заявив: "Тепер Мінські угоди... їх не існує. Що ж їх виконувати, якщо ми визнали незалежність цих утворень?"<sup>107</sup>, того ж дня Путін заявив що хотів би дотримуватись Мінські угоди, але Україна у відкритим шляхом робить заяви, що Мінські угоди виконувати не буде, президент Зеленський заявив, що визнання ЛДНР означає односторонній вихід РФ з Мінських угод, що це негативно вплине на ситуацію в регіоні<sup>108</sup>.

На розширеному засіданні Ради безпеки Російської Федерації виникло обговорення питань, пов'язаних із зверненнями Державної думи та лідерів республік. У цьому контексті обрано позитивне рішення щодо визнання незалежності Донецької та Луганської Народних Республік. Вечора того ж дня президент Росії, Володимир Путін, висловився до громадян країни через телевізійне виступлення і підписав відповідні укази, офіційно визнаючи незалежність обох республік. Паралельно з цими подіями, Росія, Донецька Народна Республіка і Луганська Народна Республіка підписали важливі угоди, охоплюючи аспекти дружби, співробітництва та взаємодопомоги. Ці кроки стали ключовим етапом у формалізації відносин між Росією та вказаними республіками, викликаючи серйозні наслідки для геополітичного ландшафту та міжнародної політики<sup>109</sup>.

---

<sup>106</sup> Путіну дозволили ввести війська РФ на території "Л/ДНР". URL: <https://suspilne.media/209616-putinu-dozvolili-zadiuvati-armiu-rf-na-teritorii-ldnr/> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>107</sup> Путін: Мінських угод більше не існує. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/22/7134452/> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>108</sup> Колишній головний дипломат України пояснив безпеку краху Мінських угод. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/kolishniy-golovniy-diplomat-ukrajini-poyasniv-nebezpeku-krahu-minskih-ugod-824213.html> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>109</sup> Путін підписує укази про визнання. URL: <https://www.rbc.ru/politics/21/02/2022/6213eaaa9a794751a958d3ff> (дата звернення: 21.11.2023).

У зв'язку із визначенням Президентом Путіним щодо визнання Донецької та Луганської Народних Республік (ДНР і ЛНР), російські збройні сили отримали завдання "забезпечувати підтримання миру" на території цих республік до укладення відповідних договорів про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу. Одночасно з визнанням суверенітету та незалежності республік, указами також передбачалося, що Міністерство закордонних справ Росії розпочне переговори з "донецькою стороною" та "луганською стороною" з метою встановлення дипломатичних відносин. Визначено, що дипломатичне відомство Росії повинно провести переговори з участю представників влади з метою розроблення проектів договорів про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу з ДНР і ЛНР. Ці кроки не тільки маркерують формалізацію відносин між Росією та визнаними республіками, але й визначають динаміку подальших подій у регіоні<sup>110</sup>.

У результаті розширеного засідання Ради безпеки Російської Федерації та подальших кроків, прийнятих президентом Росії Володимиром Путіним, було прийнято позитивне рішення щодо визнання незалежності Донецької та Луганської Народних Республік. Це визнання було підтримано рядом важливих подій, таких як телевізійна трансляція президента та підписання відповідних указів. Одночасно Росія, ДНР і ЛНР уклали важливі угоди, охоплюючи різні аспекти дружби, співробітництва та взаємодопомоги.

У контексті визнання суверенітету цих республік указами президента передбачалося, що російські збройні сили забезпечуватимуть мир на їхній території до укладення договорів про дружбу, співробітництво та взаємодопомогу. Одночасно Міністерство закордонних справ Росії отримало завдання вести переговори з представниками ДНР і ЛНР для встановлення дипломатичних відносин і розробки відповідних договорів.

---

<sup>110</sup>Путін доручив російським військовим забезпечити підтримання миру в ДНР і ЛНР. URL: <https://www.rbc.ru/politics/22/02/2022/621401df9a794757d69200d6> (дата звернення: 21.11.2023).

Ці кроки не лише відзначають формальне визнання республік, а й визначають динаміку подальших подій у регіоні, маючи серйозні наслідки для геополітичного ландшафту та міжнародної політики.

У лютому 24-го числа російські війська розпочали вторгнення в Україну, проводячи атаки на різних територіях і наносячи авіаудари по численних регіонах, у тому числі і в столиці, Києві. Це вторгнення призвело до серйозного загострення конфлікту та ескалації напруженості в регіоні<sup>111</sup>.

Існує різноманітність поглядів на причини війни, кожна сторона тлумачить їх відмінно. Український наратив визначає кілька ключових моментів, які послужили каталізатором повномасштабного наступу Росії.

1. Недолік глобальної безпеки: Однією з основних причин є крихка система глобальної безпеки, яка не виявилася ефективною в реагуванні на "зухвалість" Росії. Здавалося б, різні конфліктні області, такі як Балкани, Тайвань і, зараз, Кавказ, можуть здатися відмінними, але їх об'єднує спільний фактор: несправжність глобальної архітектури безпеки. Невдачі цієї архітектури призвели до загострення конфліктів, і події 2014 року виявилися поворотним моментом.

2. Уникнення відповідальності Росією: Рік 2014 визначився тим, що Росія вдало уникнула негайної та конкретної відповідальності в очевидних ситуаціях, таких як анексія Криму, події на Донбасі і катастрофа малайзійського літака "Боїнг". Ці події спричинили втрати, але Росія зуміла зберегти свої бізнесові та політичні зв'язки зі світом, уникаючи безпосередньої відповідальності та зберігаючи своє впливове положення<sup>112</sup>.

В російському варіанті нападу на Україну визначаються інші мотиви.

1. Стратегічне протистояння "західним" агентам:

<sup>111</sup> Where has fighting been focused on day two of Russia's invasion of Ukraine? URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/fight-for-kyiv-russian-forces-ukraine-capital-war> (дата звернення: 21.11.2023).

<sup>112</sup> ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ. 3 серпня 2022 року. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=ZO7CIQI2RcU&ab\\_channel=ВійськоKIMY](https://www.youtube.com/watch?v=ZO7CIQI2RcU&ab_channel=ВійськоKIMY) (дата звернення: 21.11.2023).

Російська інтерпретація наголошує на необхідності стратегічного протистояння "західним" агентам, які, на думку Росії, намагаються зруйнувати її. Згідно з цим поглядом, у березні 2021 року Україна прийняла нову Військову стратегію, яка присвячена в основному протистоянню з Росією та має за мету втягнення іноземних країн у конфлікт з Україною. Цей документ визначає стратегічний підхід до забезпечення національної безпеки та створення умов для взаємодії із світом, які визнаються Росією як потенційні загрози.

## 2. Зосередження на впливі на міжнародному рівні:

В рамках цього підходу важливим є зосередження на впливі на міжнародному рівні. Військова стратегія, призначена для протистояння Росії, може також мати за мету створення ситуації, де інші держави можуть бути привернуті до конфлікту, щоб забезпечити українські інтереси на міжнародній арені

## 3. Аналіз загроз і зацікавлених сторін:

В контексті нової стратегії можна провести аналіз загроз та зацікавлених сторін для визначення дійових заходів, які гарантуватимуть захист національних інтересів та підтримку на міжнародному рівні. Такий підхід враховує потенційні небезпеки і приводи до зміцнення обороноздатності та безпеки країни.

Президент РФ заявив: «мы так же знаем что уже прозвучали заявление о том что Украина собирается создать собственное ядерное оружие и это не пустая бравада»<sup>113</sup>.

Розвиток подій у відносинах між Україною та Росією сформував складний ландшафт наслідків, що охоплюють різні аспекти внутрішньої та міжнародної діяльності обох країн:

Геополітичні наслідки: Геополітична напруженість між Україною та Росією суттєво впливає на взаємовідносини країн з іншими акторами світової арени. Наприклад, Росія шукає підтримку в Євразійському союзі, а Україна

<sup>113</sup> Обращение Президента Российской Федерации 21 февраля 2022 года. URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=Xq5B5TthxhI&ab\\_channel=Правдинформ](https://www.youtube.com/watch?v=Xq5B5TthxhI&ab_channel=Правдинформ) (дата звернення: 21.11.2023)

прагне зміцнити свої стосунки з Європейським Союзом та НАТО. Це викликає реакції та адаптацію інших держав до нового геополітичного контексту.

Економічні та соціальні наслідки: Санкції та торгові обмеження мають значний вплив на економіку обох країн. Україна стикається з економічними труднощами, особливо на сході країни через конфлікт, а Росія відчуває негативні наслідки від міжнародної ізоляції. Це також впливає на соціальний розвиток та рівень життя населення.

Конфлікт на Сході України: Політика Росії, зокрема анексія Криму та підтримка конфлікту на сході України, створює значні гуманітарні та соціальні виклики. Тисячі людей стали біженцями, а зміна політичного статусу територій створює нестабільність та перешкоди для їх соціального та економічного відновлення.

Міжнародна реакція та статус країн: Дії обох країн викликали реакції міжнародного співтовариства та визначили їхній статус на світовій арені. Санкції та дипломатичний тиск створюють нові реалії в міжнародних відносинах та визначають ставлення інших країн до України та Росії.

Зміна ідентичності та суспільна думка: Конфлікт та напружені відносини впливають на ідентичність та суспільну думку громадян обох країн. Зміни в ідентичності стають результатом пропаганди та переписування історії, що може мати далекосяжні наслідки для внутрішньої стабільності.

Результати політики України та Росії є складними та багатограними, створюючи виклики та можливості для обох країн у їхньому шляху розвитку. Розуміння та аналіз цих наслідків є необхідним для вирішення сучасних викликів та визначення перспектив співпраці та взаєморозуміння.

### **Розділ 3: Політичне використання історії в дискурсі україно-російських відносин:**

#### **3.1 Історичні наративи та міфи.**

Російська пропаганда працює на владу та використовує її у своїх власних цілях, а саме – формування ідеології та вплив на суспільство.

Декілька ключових тем та міфів, що активно просуваються, включають:

1. Імперський націоналізм: Російська пропаганда часто підтримує імперську ідею, висувуючи твердження про велич і неперевершеність Росії як держави. Це пов'язано із зображенням Росії як «нового Риму», яке несе на собі відповідальність за світове лідерство.
2. Зображення зовнішніх загроз: Російська пропаганда активно розбудовує образ зовнішніх загроз, особливо з боку Заходу. Це дозволяє владі внутрішньо політично мобілізувати суспільство та виправдовувати жорстокі заходи в сфері політики та безпеки.
3. Підсилення ролі в історії: Російська пропаганда акцентує на величчї та славі минулого Росії, відзначаючи подвиги при визначних історичних подіях, таких як Велика Вітчизняна війна. Це сприяє формуванню патріотичного настрою та національної єдності.
4. Переписування історії: Російська влада часто переписує



історичні події для вирівнювання їх з офіційною ідеологією. Наприклад, події Кримської анексії описуються як акт «захисту російського народу».

5. Антизахідна риторика: Російська пропаганда часто використовує антизахідну риторичку, зображуючи Захід як ворога Росії, що домагається її слабкості та розпаду.

Ці історичні наративи та міфи є інструментами для формування певного образу Росії та її місця в світі, а також для утримання влади та контролю суспільства.

Імперський націоналізм є складовою частиною сучасного російського суспільства, який активно використовує влада, особливо після подій 2014 року.

Імперська національна ідеологія в Російській Федерації ґрунтується на концепції об'єднання різноманітних національностей та етнічних груп під єдиним бунтом російської ідентичності. Ця стратегія національного єднання визначається не лише потужністю політичних чинників, але й усвідомленням ідеї "суперетносу", що об'єднує різноманітні культурні та етнічні складові.

Цей імперський націоналізм намагається створити єдиний фронт, де різноманіття інтегрується у єдину російську сутність. Відтак, прагнення до національної єдності несе в собі візію "суперетносу", в якій різноманіття вважається силою, а не слабкістю, ідеєю, що впроваджує уявлення про гармонійне співіснування різних культур та етнічних груп в межах великого російського спільного досвіду.

Ця стратегія є не лише політичною лінією, але й своєрідним універсалізмом, де російська ідентичність виступає як магніт, який об'єднує різні елементи в багатогранному мозаїчному образі. В контексті імперського націоналізму РФ, різноманіття розглядається як основа для сильної та впливової нації, яка невичерпно використовує свою культурну та етнічну різноманітність для досягнення величі та світового лідерства<sup>114</sup>.

Російська пропаганда намагається переписати певні події і розглядати їх через призму "правдивого" російського національного інтересу. Наприклад,

<sup>114</sup> Ковалевский П. И. Национализм и национальное воспитание в России. 1912. С.8-12.

інтерпретація подій, які відбулися під час Другої світової війни, може бути використана для підкреслення важливості російської ролі у перемозі над фашизмом. Російська пропаганда часто вдається до використання історичних аналогій для порівняння сучасних подій з минулим. Наприклад, може бути намагання висвітлити дії Заходу, які вважаються неприязню до Росії, через призму "подій холодної війни" або імперських втрат. Таким чином, звертаючись до історичних прикладів конфліктів, Росія може підкреслити наявність зовнішньої загрози для національної безпеки. Це дозволяє підтримувати внутрішню єдність та легітимізувати жорсткі заходи з позицій національного захисту.

Використання історичних символів та образів: Російська пропаганда активно використовує історичні символи та образи, такі як великі російські імператори, для підвищення патріотизму та національної гордості. Це допомагає створювати образ великої та могутньої країни, яка стоїть на захисті свого історичного спадку. Гарним прикладом, Василь Павлов, військовий історик вважав що першою жертвою російської антиукраїнської історичної події в історії можна вважати пропаганду «мазепинців». Навіть, перші спроби створити незалежну українську державу XIX – XX ст., звинувачення лунало у сторону «мазепинців», це усе «мазепинці», згодом, місце «мазепинців» зайняли «петлюрівці», згодом прийшли «бандерівці». У сучасності, українці, які не підтримують дії Російської федерації отримали статус «фашистів», саме з такими наративами сучасна російська пропаганда не цурається називати суперників<sup>115</sup>. Звинувачення у зв'язках з фашизмом лунають не лише від пропагандистів на телебаченні, дуже часто такі порівняння лунають з офіційних обличь РФ, і навіть, від президента. «Сьогодні ви захищаєте те, за що боролися батики, діди та прадіди» сказав В. Путін на виступі 9 травня 2022 року,

---

<sup>115</sup> Василь Павлов: в основі міфу повинна лежати правда. URL: [Василь Павлов: в основі міфу повинна лежати правда](https://mil.co.ua/ua/news/vasyl-pavlov-v-osnovi-mifu-povinna-lezhati-pravda) - ВІЙСЬКОВИЙ КУР'ЄР (mil.co.ua) (дата звернення: 22.11.2023).

порівнюючи українців з фашистами а війська РФ з комуністичними військами Другої світової війни<sup>116</sup>.

Російська Федерація активно використовує історичні досягнення для висвітлення свого величезного внеску в світову історію та підсилення свого статусу на міжнародній арені. Ця стратегія базується на відзначенні ключових моментів історії, які включають перемоги у війнах, видатних представників культури та науки, геополітичну вагу, спадщину імперії та патріотичні воєнні епопеї. Наприклад, Путін у 2017 році, при зустрічі з Макроном, президентом Франції заявив, що дружба між країнами має тисячолітню історію, ще з князя Ярослава Мудрого, хоча відношення князя до Росії Франція не визнала, але спроба Москви не лише присвоїти історичну персона, а й і її досягнення<sup>117</sup>.

Визначення Росії як країни-переможця, особливо в контексті Великої Вітчизняної війни, надає їй образ героїчного визволителя та стратегічного лідера світу. Вказівка на видатних особистостей у галузі культури та науки, таких як великі письменники, композитори та вчені, глибше закріплює ідею внеску Росії у світовий розвиток.

Геополітична роль Росії, виражена в територіальних завоюваннях та контролі над стратегічними регіонами, є ключовим фактором її позиції на світовій арені. Імперська спадщина, зокрема, служить стійкою основою для підсилення статусу Росії як наддержави з визначним минулим.

Пропаганда також прагне суттєвою мірою формувати національну самосвідомість за рахунок патріотичних воєнних легенд, які народжують гордість за героїчний минулий. Ці епопеї стають не лише свідченням мужності російського народу, а й елементами, що утверджують національний образ Росії.

Усі ці аспекти сприяють не лише зміцненню міжнародного впливу Росії, але і утвердженню легітимності влади в середині країни, заохочуючи

<sup>116</sup> (Не)сенсаційна промова Путіна 9 травня: чому Кремль не оголосив про "перемогу" та "взяття Маріуполя". URL: [https://www.youtube.com/watch?v=5secmtDJU4A&ab\\_channel=DWнарусском](https://www.youtube.com/watch?v=5secmtDJU4A&ab_channel=DWнарусском) (дата звернення:22.11.2023).

<sup>117</sup> Путін приїхав до Франції на зустріч із Макроном. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=xVxP8cOA964&ab\\_channel=Крым.Реалии](https://www.youtube.com/watch?v=xVxP8cOA964&ab_channel=Крым.Реалии) (дата звернення:22.11.2023)

формування національної самосвідомості та гордості за історію Російської Федерації<sup>118</sup>.

Загалом, використання історії дозволяє Росії формувати сприйняття зовнішньої загрози та підтримувати національний патріотизм, що може бути використаною для легітимізації політичних рішень та підтримки влади.

Підсилення ролі Російської Федерації за допомогою історії є важливим елементом політичної стратегії та національної ідентичності. Виділення величч минулого у російській історії є важливим елементом стратегії підсилення ролі Російської Федерації в сучасному світі. Це включає в себе розгляд ряду ключових моментів та подій, які пропаганда активно використовує для формування образу великої та впливової країни: перемоги в різних війнах, Внесок у розвиток культури та науки, роль у геополітиці, спадщина російської імперії<sup>119</sup>.

Наприклад, виступ Путіна 9 травня 2022 року, де він заявив: «Сьогодні ополченці Донбасу разом із бійцями Армії Росії борються на своїй землі, де разили ворога дружинники Святослава та Володимира Мономаха, солдати Румянцева та Потьомкіна, Суворова та Брусилова, де на смерть стояли герої Великої Вітчизняної війни – Микола Ватутін, Сидор»<sup>120</sup>.

Варто зауважити, початок використання історії Москви проти Киву була ще до 2014 року<sup>121</sup>.

Антизахідна риторика Російської Федерації, підсилена за допомогою історичних наративів, є важливим інструментом у формуванні образу зовнішнього ворога та виправдання власної політики.

<sup>118</sup> Повна промова Путіна в Лужниках 18 березня 2022 року на 8-річчя возз'єднання Криму з Росією. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=X3tQg6yexpc&ab\\_channel=SevastopolLife](https://www.youtube.com/watch?v=X3tQg6yexpc&ab_channel=SevastopolLife) (дата звернення: 4.11.2023).

<sup>119</sup> Ильин И. А. О русском национализме: Сборник статей. Москва, 2007. С.52-54.

<sup>120</sup> (Не)сенсаційна промова Путіна 9 травня: чому Кремль не оголосив про "перемогу" та "взяття Маріуполя". URL: [https://www.youtube.com/watch?v=5secmtDJU4A&ab\\_channel=DWнаРусском](https://www.youtube.com/watch?v=5secmtDJU4A&ab_channel=DWнаРусском) (дата звернення: 22.11.2023).

<sup>121</sup> Розвінчування російських фейків 29 травня. URL: <https://suspihne.media/244322-rozvincuvanna-rosijskih-fejkiv-27-travna/> (дата звернення: 23.11.2023).

Акцент на поглядах та цінностях, Росія використовує історію для підкреслення відмінностей у поглядах та цінностях між заходом та сходом. Ставлячи себе у роль "захисника традиційних цінностей", Росія протиставляє себе Західним країнам і використовує історичний контекст для виправдання своєї антизахідної риторики. Окрім цього, Росія спрямовує зусилля на переписання історії, зокрема через призму антизахідної риторики. Вона може переоцінювати деякі події чи визначати їхню інтерпретацію так, щоб підкреслити негативні аспекти західній політиці та діяльності<sup>122</sup>.

### **3.2 Територіальні питання та суверенітет.**

Росія використовує територіальні питання та суверенітет, підсилюючи їх історичними наративами, щоб сформувати певний світогляд та легітимізувати свої дії, таким чином використовуючи історію для виправдання анексії сусідніх територій.

Гарним прикладом є історичний аспект окупації Криму. Росія використовує історичні аргументи та наративи, щоб виправдати анексію Криму. Зокрема, вона наголошує на ролі Криму в історії Росії, зокрема належність Криму до Російської імперії та радянського періоду.

У своєму посланні до Федеральних зборів у грудні 2014 року, Володимир Путін висловив глибокі історичні переконання, розглядаючи Крим як ключову складову російської цивілізації та національної ідентичності. Він звернув увагу на історичну вагу Криму, особливо Херсонесу, як місця, де князь Володимир прийняв хрещення, визначаючи це як важливий момент у формуванні християнства на Русі.

Путін акцентував етнічну та культурну близькість Росії і Криму, а також спільність мови та елементів матеріальної культури. Він висловив переконання, що саме на Кримському півострові відбулася духовна об'єднання

---

<sup>122</sup> Роман Шпорлюк. Дилеми російського націоналізму // Імперія та нації. З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі. Київ, 2000. С. 50-62.

східнослов'янських народів, що сприяло формуванню єдиної російської нації та утворенню спільної державності.

У своєму виступі Путін підкреслив, що Крим, який історично називається Корсунь і Херсонес, а також місто Севастополь, несуть величезне цивілізаційне і сакральне значення для Росії. Його слова відзначають Крим як не лише територіальний придаток, але й як духовний центр, який об'єднує російську історію та культуру<sup>123</sup>.

Легітимізація втручання через історію в російському контексті часто є стратегічним інструментом, який використовується для виправдання та підтримки різноманітних зовнішньополітичних дій. Головні причини втручання в інші країни є: Імперська Слава: Російська історія часто представляється як період імперії, де Росія відігравала ключову роль у збереженні світової стабільності та культурного розвитку. Це може служити виправданням для зовнішньополітичних інтересів та втручань.

Історичні Представлення Захисту: Події минулого, такі як Друга світова війна, часто використовуються для виправдання російського втручання в сучасні конфлікти. Підкреслення ролі Росії у "захисті світу від фашизму" може служити легітимізацією втручання в інші країни.

Симбіоз імперського мислення та особистих розрахунків, які лежать в основі політики Путіна, призвів до розгортання війни проти України. Взагалі кажучи, ця агресія, яка набула свого виразного виразу 24 лютого 2022 року, може бути визнана геополітичною катастрофою, порівняно з тим, що сталося 25 грудня 1991 року. Ця агресія нагадує нам, що Україна є не лише ключовим суб'єктом геополітичного порядку, але і ключовим елементом для повноцінного існування колишнього СРСР.

Реальність полягає в тому, що без активної участі України не існувало повноцінної імперської системи. Таким чином, Росія не може претендувати на відродження імперської ідеї в будь-якому розмірі без участі України. Це

---

<sup>123</sup> Путін: Крим приєднали, щоб не кидати націоналістам. URL: <https://cutt.ly/51gT4t1> (дата звернення: 23.11.2023).

підкреслюється не лише історичним контекстом, але й офіційними "рекоме́ндаціями" Кремля політикам, пропагандистам і ЗМІ. У цих "рекоме́ндаціях" наказано стверджувати, що війна в Україні визначає "державні засади" Росії та "засади розвитку на сторіччя вперед"<sup>124</sup>.

Культурна Спорідненість: Росія акцентує на своїй культурній спорідненості з іншими народами, зокрема в сусідніх країнах. Звернення до історичних зв'язків та спільної культурної спадщини може служити підставою для забезпечення впливу в регіоні.

Захист прав російськомовного населення: Російська влада може використовувати історичні аргументи для виправдання свого втручання в справи інших країн, особливо коли йдеться про захист прав російськомовних громадян за кордоном.

Стратегічне Відтворення "Великої Держави": Історія використовується для створення образу Росії як великої, величної держави, що виправдовує її роль у великих світових питаннях та втручаннях у внутрішні справи інших країн.

За допомогою історичних маніпуляцій, Путін вдалося утвердити серед свого народу імперську антиутопію "русского мира". Ключовим аспектом цієї ідеології є відкидання суверенітету України, який не розглядається як щось повноцінне. Взагалі, основна концепція імперського мислення Кремля полягає в тому, що колишні території СРСР розглядаються як сфера впливу та інтересів Росії. Місія Путіна полягає у зміні світової карти в межах, які він визначає як "історичну Росію". Це передбачає відновлення та зміцнення втрачених територій імперії, ставши збирачем земель на зразок Петра I. Його мета - відновлювати історичну справедливість за допомогою "російської зброї, зарядженої ідеологічною енергією"<sup>125</sup>.

<sup>124</sup> Кремлі підготували нову методичку про те, як пропаганда має розповідати про війну. URL: <https://medusa.io/feature/2022/08/01v-kremle-podgotovili-novuyu-metodichku-o-tom-kak-propaganda-dolzhna-rasskazyvat-o-voyne-my-ee-prochitali> (дата звернення: 23.11.2023).

<sup>125</sup> Колесников А. Империя должна озвереть. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2022/07/26/imperiia-dolzhna-ozveret> (дата звернення: 23.11.2023).

Легітимізація втручання через історію може відігравати ключову роль у формуванні образу країни та підтримці її зовнішньополітичних цілей, але цей підхід може викликати спір та суперечки в міжнародному співтоваристві<sup>126</sup>.

### **3.3 Культурні аспекти і мовна політика.**

Російська федерація активно використовує культурні аспекти і мовну політику через призму історії для досягнення своїх політичних та геополітичних цілей.

З точки зору історичного розвитку, можна виділити дві ключові сфери використання мови та культури: це мовна політика та захист російськомовного населення за кордоном. Давайте докладніше розглянемо обидві ці аспекти.

1. Мовна Політика: У контексті історії важливе місце займає мовна політика, що охоплює широкий спектр заходів, спрямованих на підтримку та розповсюдження російської мови. Мовна політика Російської Федерації в історичному аспекті охоплює різні періоди та стратегії, спрямовані на підтримку та поширення російської мови.:

1.1 Мовна політика в період імперії: Під час Російської імперії російська мова ставала офіційною та домінувальною на територіях імперії. Здійснювалися активні заходи з русифікації національних менших груп, а російська мова використовувалася як інструмент політичного контролю.

2.1 Мовна політика у радянському періоді: В СРСР проводилися заходи з просування російської мови як мови міжнародного спілкування. Російська була офіційною мовою урядових структур, інституцій та освітніх закладів. Одночасно спостерігалася практика заборони та переслідування мов інших національностей, зокрема в рамках антиукраїнських кампаній.

3.1 Мовна політика в пострадянський період: Після розпаду СРСР Росія продовжує використовувати російську мову як один з інструментів свого впливу. Вона підтримує російськомовних громадян за кордоном, сприяє

---

<sup>126</sup> Ре-візія історії. Російська історична пропаганда та Україна / за ред. В. Єрмоленка. Київ, 2019. С. 99.



вивченню російської мови в інших країнах та використовує мовні проекти, такі як телеканали та медіаресурси, для підтримки свого культурного впливу.

4.1 Політика підтримки російської мови в інших країнах: Російська держава вкладає зусилля в збереження російської мови за кордоном, особливо серед російськомовних спільнот. Це охоплює надання підтримки освітнім та культурним проектам, які сприяють збереженню російської мови та культурного спадку<sup>127</sup>.

2. Захист російськомовного населення за кордоном завжди був визначений російською державою як одна з пріоритетних місій. Ця стратегія базується на використанні історичних та культурних зв'язків для обґрунтування втручання в справи інших країн з метою гарантування прав та інтересів російськомовних спільнот. Історична перспектива та культурні зв'язки служать фундаментом для виправдання цієї стратегії, яка визнає важливість захисту мовної ідентичності та добробуту російськомовних громадян за межами російських кордонів<sup>128</sup>.

Розглядаючи ці аспекти в історичному контексті, можна вбачати, як мовна політика та захист російськомовного населення стали невід'ємними складовими стратегії російської держави, формуючи її вплив на світовій арені та визначаючи долю російської мови як важливого елементу культурного спадку.

Російська Федерація вдало використовує історію як ключовий інструмент для формування свого національного ідентитету та геополітичного впливу. Історичні наративи, вигадані або відновлені, служать основою для

---

<sup>127</sup> Війна, російська пропаганда, дерусифікація – інтерв'ю з істориком Владленом Мараєвим // Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/266667-vijna-rosijska-propaganda-derusifikacia-intervu-z-istorikom-vladlenom-maraevim/> (дата звернення: 23.11.2023).

<sup>128</sup> Ярослав Грицак: як виник міф про «братні народи»? Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinskaviyna-istorychnyy-kontekst/yaroslav-grycak-yak-vynyk-mif-pro-bratni-narody> (дата звернення: 20.10.23).

політичної риторики, легітимізації зовнішньої політики та формування образу внутрішнього та зовнішнього ворога.

У випадку конфлікту з Україною і втручання в її внутрішні справи, Росія використовує історію для виправдання своїх дій. Зазначається імперський націоналізм, який обґрунтовує прагнення до єдності різних національностей під російським прапором. Також використовується теза про захист російськомовного населення за кордоном як привід для втручання у внутрішні справи інших країн.

Загалом, використання історії є потужним інструментом для формування свідомості громадян та виправдання політичних рішень. Однак це також викликає контрверсії та спростування, оскільки історичні факти часто сприймаються різними способами в різних країнах та серед різних спільнот.

## Висновок

Від епохи Помаранчевої революції до етапу початкового наступу повномасштабного вторгнення в Україні, російсько-українські відносини облетіли багато туманних перешкод та зазнали важливих трансформацій. Цей період історії між двома прилеглими державами вибухав подіями, що визначилися не лише політичною динамікою, але й економічними петлями та соціокультурними змінами.

З моменту, коли помаранчевий дух заповнив українські серця в революційному пориві, до того часу, коли стало відчутною тінь огляду на розпалений конфлікт, відбувалися події, які перепліталися та розвивалися у величезному мозаїчному образі. Цей період став свідком не лише перетворень у політиці, але й віддзеркалив важливість економічного взаємодії та непередбачувані культурні впливи.

Відмічені події свідчать про те, як взаємодія між Росією та Україною призвела до заплутаних сценаріїв та неоднозначних розвитків подій. Це обраною трасою, яка веде від вираження громадянської волі до надто напружених ситуацій, наголошує важливість аналізу та розуміння наслідків цього важливого етапу у відносинах між двома народами. Помаранчева революція 2004 року визначила прагнення України до демократії та європейської інтеграції. Цей період позначився на зміцненні українського національного самовизначення та намаганнях відокремити себе від впливу російського вектора. Проте, наприкінці 2013 року та на початку 2014 року, події на Майдані та анексія Криму розпочали новий етап відносин, характеризуючись конфліктністю та глибокими розбіжностями.

З настанням повномасштабного вторгнення Росії на території сходу України, особливо в областях Донецької та Луганської, розгортаються нові реалії відносин між країнами, які призводять до значного підвищення напруженості. Цей конфлікт має важливі наслідки для безпеки та стабільності в регіоні, відзначаючи суттєві виклики, а також спричиняючи активне загострення міжнародних суперечок та запровадження санкцій проти Росії.

Вступ Росії в бойові дії на сході України виокремив новий етап у динаміці відносин між двома країнами, роблячи їх більш непередбачуваними та напруженими. Це справжнє випробування для безпеки та стабільності в регіоні, оскільки конфлікт впливає на життя місцевого населення та має потенційно великі геополітичні наслідки.

Загострення ситуації в етап вторгнення визначається не лише внутрішньою напруженістю, але й активним втручанням міжнародних гравців. Міжнародні суперечки, пов'язані з цим конфліктом, зростають, і санкції проти Росії набувають більшого обсягу та жорсткості. Це відзначає важливий етап у визначенні ролі Росії на світовій арені та її відносин із світовим співтовариством. Висновок з цього періоду визначається нестабільністю та невизначеністю у відносинах між Україною та Росією. З одного боку, існують спроби дипломатичного врегулювання та пошуку компромісу, з іншого - наявна глибока політична та економічна розбіжність. Рішення цих питань має велике значення для подальшого розвитку не тільки двосторонніх відносин, але і для міжнародної безпеки та стабільності в регіоні.

Великою необхідністю є визнання того, що майбутність російсько-українських відносин залежить від взаємних зусиль обох сторін у плані пошуку мирного та взаємовигідного розв'язання конфлікту, а також встановлення взаєморозуміння та поваги до суверенітету кожної країни. Запрошується активна співпраця та діалог, що виходить за рамки поверхневого вирішення питань.

У світлі складнощів, що виникають у сучасному політичному та геополітичному контексті, варто враховувати, що подальша аналіз та розгляд поточної ситуації вимагають не лише вивчення, а й глибокого осмислення. Ознайомлення з усіма аспектами взаємодії між Україною та Росією є ключовим етапом для розробки стратегій, спрямованих на вирішення конфлікту та встановлення довготривалих партнерських відносин.

Слід наголосити на важливості створення платформ та механізмів для активного обговорення питань, а також залучення сторонніх посередників для

полегшення дипломатичного процесу. Тільки за умови спільних зусиль та конструктивного діалогу можна буде досягти стабільності та безпеки в Східній Європі. В умовах важливих міжнародних обставин, де геополітика визначає динаміку подій, співпраця та взаєморозуміння стають критичними факторами для формування позитивного розвитку у відносинах між країнами.

### Список використаної літератури:

1. Агресія Російської Федерації проти України / упоряд. П. Гай-Нижник. Київ, 2016. 28 с.; Агресія Росії проти України / упоряд. П. Гай-Нижник. Київ, 2016. 586 с.
2. АД 242. Історія мужності, братерства та самопожертви / укл. І. Штогрін. Харків, 2016. 352 с.
3. Брехуненко В., Ковальчук В., Ковальчук М., Корнієнко В. «Братня» навала. Війни Росії проти України XII – XXI ст. Київ, 2016. 248 с.
4. Василенко В. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки // Український Тиждень. 2014. 23 жовтня. С. 30, 31.
5. Василь Павлов: в основі міфу повинна лежати правда. URL: Василь Павлов: в основі міфу повинна лежати правда - ВІЙСЬКОВИЙ КУР'ЄР (mil.co.ua) (дата звернення: 22.11.2023).
6. Верменич Я. Донбас як порубіжний регіон. Верменич Я. В. Донбас як порубіжний регіон: територіальний вимір / НАН України. Інститут історії України. – Кихв.: Інститут історії України, 2015 С. 57.
7. Верменич Я. Феномен пограниччя: Крим і Донбас в долі України. Київ, 2018. С. 100-101.
8. Верховна Рада України [rada.gov.ua]: Міжнародна діяльність. Міжнародні парламентські організації. Парламентська асамблея Ради Європи. 2014 – 202
9. Виступ Президента Петра Порошенка на прес-конференції 29 грудня 2014 року. URL: <https://www.fin.org.ua/news/1114717> (дата звернення: 03.11.2023).
10. Відчайдухи. Історії українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2016. 256 с.; Побратими. Історії українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2016. 224 с.; Наші. Історії українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2017. 230 с.; Пропроцтво Жанни. Історія українських воїнів / за заг. ред. В. Буряченка. Київ, 2018. 224 с.

11. Відянський С.В. Мартинов А.Ю. Еволюція зовнішньої політики України (1991-2006pp.) С. 42-43. URL <http://history.org.ua/JournALL/journal/2006/4/3.pdf> (дата звернення: 21.11.2023).
12. Війна, російська пропаганда, дерусифікація – інтерв'ю з істориком Владленом Мараєвим // Суспільне. Культура. URL: <https://suspilne.media/266667-vijna-rosijska-propaganda-derusifikacia-intervu-z-istorikom-vladlenom-maraevim/> (дата звернення: 23.11.2023).
13. Втеча экс-гаранта: як Янукович у 2014 році тікав з України. URL: <https://www.unian.ua/politics/10883561-vtecha-eks-garanta-yak-yanukovich-u-2014-rosi-tikav-z-ukrajini.html> (дата звернення: 03.11.2023).
14. Вторгнення Росії в Україну: хроніка за 26 лютого – 13 березня. URL: [https://web.archive.org/web/20140706051343/http://news.liga.net/articles/politics/990863-vtorzhenie\\_v\\_ukrainu\\_poslednie\\_sobytiya\\_v\\_krymu\\_i\\_na\\_yugo\\_vostoke.htm](https://web.archive.org/web/20140706051343/http://news.liga.net/articles/politics/990863-vtorzhenie_v_ukrainu_poslednie_sobytiya_v_krymu_i_na_yugo_vostoke.htm) (дата звернення: 07.11.2023).
15. Головки В. Революция достоинства и сепаратистский кризис // Проблеми історії України. 2015. Вип. 23. С. 5-21; Головки В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014 р.) // Український історичний журнал. 2015. № 3. С. 176-193; Головки В. Оккупация Крыма. Київ, 2016. 128 с.
16. Горак В. «Помаранчева революція» в Україні: концепції, інтерпретації, оцінки // Історіографічні дослідження в Україні. 2016. Вип. 26. С. 441-442.
17. Гуманітарні виклики та соціальні наслідки військових дій на Сході України / гол. ред. Г. Скрипник. Київ, 2015. 276 с.
18. Дискурс Революції Гідності // Філософська думка. 2016. № 4. С. 6-56.
19. ДНР і ЛНР. URL: <https://www.rbc.ru/politics/22/02/2022/621401df9a794757d69200d6> (дата звернення: 21.11.2023).
20. Експорт революції. Саакашвілі, Ющенко під ред. С. Г. Кара-Мурзі; С. Г. Кара-Мурза; С. А. Телегін, А. А. Александров, М. А. Мурашкін С. 5-6.

URL: : <http://www.karamurza.ru/books/export/index.htm>. (дата звертання 17.11.2023).

21. Задорожній О. Анексія Криму — міжнародний злочин: Монографія. Київ, 2015. С. 540-571.

22. Звернення Президента Володимира Зеленського, 9 серпня 2022 року. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=yDSN7IVV0ZM&ab\\_channel=ОфісПрезидентаУкраїни](https://www.youtube.com/watch?v=yDSN7IVV0ZM&ab_channel=ОфісПрезидентаУкраїни) (дата звернення: ).

23. Звернення президента України Ющенко до ВР України «Про внутрішнє і зовнішнє становище України». 2005 рік. // Урядовий кур'єр. 2006. 10 лютого. С.3.

24. ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ. 3 серпня 2022 року. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=ZO7CIQI2RcU&ab\\_channel=ВійнапоКІМУ](https://www.youtube.com/watch?v=ZO7CIQI2RcU&ab_channel=ВійнапоКІМУ) (дата звернення: 21.11.2023).

25. Ильин И. А. О русском национализме: Сборник статей. Москва, 2007. С.52-54.

26. Інтерв'ю Бориса Джонсона. URL: <http://bit.ly/FaktyICTVchannel> (дата звернення: 04.08.2023).

27. Как Путин врал об Украине на пресс-конференции 4 марта 2014. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=njBc-Tr-b74&ab\\_channel=ozzeuk](https://www.youtube.com/watch?v=njBc-Tr-b74&ab_channel=ozzeuk) (дата звернення: 15.11.2023).

28. Киридон А. М. ЄВРОМАЙДАН/РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ. ПРИЧИНИ ХАРАКТЕР ОСНОВНІ ЕТАПИ/ А. М. Киридон // Історична пам'ять. - 2015. - Вип. 33. С. 21-24.

29. Ковалевский П. И. Национализм і національне виховання в Росії. 1912. С.8-12.

30. Колесников А. Империя должна озвереть. URL: <https://novayagazeta.eu/articles/2022/07/26/imperiia-dolzha-ozveret> (дата звернення: 23.11.2023).



31. Колишній головний дипломат України пояснив небезпеку краху Мінських угод. URL: <https://glavcom.ua/country/politics/kolishniy-golovniy-diplomat-ukrajini-poyasniv-nebezpeku-krahu-minskih-ugod-824213.html> (дата звернення: 21.11.2023).
32. Комерсант: Майдан розмитнює Україну. URL: <https://korrespondent.net/world/worldabus/3275668-kommersant-maidan-rastamozhyvaet-ukraynu> (дата звернення: 16.11.2023).
33. Комментарий Департамента информации и печати МИД России в связи с пятой годовщиной авиакатастрофы рейса MH17. URL: [https://archive.mid.ru/ru/foreign\\_policy/news/-/asset\\_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3728225](https://archive.mid.ru/ru/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/3728225) (дата звернення: 20.11.2023).
34. Комплекс заходів щодо виконання Мінських угод. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/b/140221.pdf> . (дата звернення: 20.11.2023).
35. Кот С. Крим: статус окупованої території та захист культурних цінностей // Крим від античності до сьогодення / відп. ред. В. Смолій. Київ, 2014. С. 689-707.
36. Красіонова О., Черниш М. Участь ООН у врегулюванні військового конфлікту на території України // Часопис української історії. 2016. Вип. 34. С. 143-147.
37. Кремлі підготували нову методичку про те, як пропаганда має розповідати про війну. URL: <https://medusa.io/feature/2022/08/01v-kremle-podgotovili-novuyu-metodichku-o-tom-kak-propaganda-dolzhna-rasskazivat-o-voynе-my-ee-prochitali> (дата звернення: 23.11.2023).
38. Кривітченко О. О. Євромайдан – майдан як біополітичні спільності нового типу, що самоорганізуються // Грані . Дніпро–Київ, 2014. №6. Червень. С. 65- 70.
39. Криштопа О., Каліновська О. Про мертвих, живих і ненароджених. Герої (не) війни. Харків, 2016. 304 с.

40. Лист Президента України Віктора Ющенка Президенту Російської Федерації Дмитру Медведєву. URL:  
<https://web.archive.org/web/20090925080925/http://www.president.gov.ua/news/14676.html> 15.11.2023 (дата звернення: 11.05.2023).
41. Медведев высказал Ющенко все, что о нем думал. URL:  
[https://rus.lb.ua/news/2009/08/11/5044\\_medvedev\\_viskazal\\_yushchenko\\_vse\\_cht.html](https://rus.lb.ua/news/2009/08/11/5044_medvedev_viskazal_yushchenko_vse_cht.html) (дата звернення: 15.11.2023).
42. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. URL:  
[https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998\\_158#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text) (дата звернення: 08.11.2023).
43. МЗС Росії розцінює указ Ющенка про Чорноморський флот як новий антиросійський крок. URL: <https://ria.ru/20080814/150356882.html> (дата звернення: 10.04.2023).
44. МИД Украины призывает РФ вывести войска из зоны грузино-южноосетинского конфликта. URL: <https://www.interfax.ru/russia/25987> (дата звернення: 15.11.2023).
45. МИССИЯ ПО ОЦЕНКЕ ПОЛОЖЕНИЯ В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА В УКРАИНЕ. URL:  
<https://www.osce.org/files/f/documents/4/9/122194.pdf> (дата звернення: 17.11.2023).
46. Мицик Ю., Бажан О. Історія України. Київ, 2014. 680 с.
47. Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор / відп. ред. М. Литвин. Львів, 2017. 454 с.
48. Міжнародна слідча група знайшла нові докази причетності Росії до катастрофи MH17. URL: <https://meduza.io/feature/2018/05/24/mezhdunarodnaya-sledstvennaya-gruppa-nashla-novye-dokazatelstva-prichastnosti-rossii-k-katastrofe-mh17-vot-chto-govoritsya-v-doklade> (дата звернення: 20.11.2023).
49. Митингувальники у Донецьку захопили будівлю СБУ. URL:  
<https://www.interfax.ru/world/369814> (дата звернення: 07.11.2023).

50. Мороз Д. Вплив української кризи на формування курсу національної безпеки Сполучених Штатів Америки // Україна і світ: проблеми історії. С. 167-169.

51. Нідерланди та Австралія офіційно звинуватили Росію в катастрофі МН17. URL:  
<https://web.archive.org/web/20180525121600/https://www.radiosvoboda.org/a/news/29250226.html> (дата звернення: 20.11.2023).

52. Новим прем'єром Криму обрали лідера "Русского единства" Аксьонова. URL:

53. (Не)сенсаційна промова Путіна 9 травня: чому Кремль не оголосив про "перемогу" та "взяття Маріуполя". URL:  
[https://www.youtube.com/watch?v=5secmtDJU4A&ab\\_channel=DWнарусском](https://www.youtube.com/watch?v=5secmtDJU4A&ab_channel=DWнарусском)  
 (дата звернення: 22.11.2023).

54.

55.

[https://espreso.tv/news/2014/02/27/novym\\_premyerom\\_krymu\\_obraly\\_lid\\_era\\_russkoho\\_edynstva\\_aksonova\\_\\_\\_zmi](https://espreso.tv/news/2014/02/27/novym_premyerom_krymu_obraly_lid_era_russkoho_edynstva_aksonova___zmi) (дата звернення: 15.11.2023).

56. Обращение Президента Российской Федерации 21 февраля 2022 года. URL:  
[https://www.youtube.com/watch?v=Xq5B5TthxhI&ab\\_channel=Правдинформ](https://www.youtube.com/watch?v=Xq5B5TthxhI&ab_channel=Правдинформ)  
 (дата звернення: 21.11.2023)

57. Очевидцы: перед авиакатастрофой в небе был виден боевой самолет. URL:  
<https://web.archive.org/web/20140717193102/http://ria.ru/world/20140717/1016451269.html> (дата звернення: 20.11.2023).

58. Переговори у «нормандському форматі. URL:  
<http://kremlin.ru/news/47664> (дата звернення: 22.11.2023).

59. Пєсков: не перебільшуйте вплив Путіна на ополченців Донбасу. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/peskov-prizval-ne-preuvelichivat-vliyanie-putina-na-separatistov-01072014092100> (дата звернення: 07.11.2023).

60. Пісоцький М. Про українську «помаранчеву революцію» та її можливих «помаранчевих» перспектива. URL:  
<http://www.pesotsky.com.ua/govor/161-1.html> (дата звернення: 05.10.2023 рік).
61. Плохій С. Брама Європи. Харків, 2016. С. 444, 454.
62. Повна промова Путіна в Лужниках 18 березня 2022 року на 8-річчя возз'єднання Криму з Росією. URL:  
[https://www.youtube.com/watch?v=X3tQg6yexpc&ab\\_channel=SevastopolLife](https://www.youtube.com/watch?v=X3tQg6yexpc&ab_channel=SevastopolLife) (дата звернення: 4.11.2023).
63. Позовні вимоги та претензії України до РФ в Суді ООН // Європейська правда. 2017. URL:  
<https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/01/19/7060389/> (дата звернення 11.05.2023)
64. Позовні вимоги та претензії України до РФ в Суді ООН URL:  
<https://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/01/17/7060261/> (дата звернення 11.05.2023)
65. Порошенко вбачає схожість між аншлюсом Австрії в 1938 році та анексією українського Криму в 2014 р. URL:  
<https://ua.interfax.com.ua/news/political/265398.html> відвідано (дата звернення: 15.11.2023).
66. Порошенко і Путін у Мінську потиснули руки, заявили про пошуки виходу з кризи. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26551148.html> (дата звернення: 20.11.2023).
67. Протокол консультації тристоронній контактній групі між Путіним та Порошенком. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU14094> (дата звернення: 20.11.2023).
68. Процес Александрова та Єрофєєва. URL:  
<https://zona.media/online/2016/18/04/alexandrov-erofeev-27> (дата звернення: 07.11.2023).
69. Пряма лінія з Володимиром Путіним 2014 ПОВНА ВЕРСІЯ, 17 КВІТНЯ 2014. URL:

[https://www.youtube.com/watch?v=LQozVyry2WQ&ab\\_channel=PedroCopeland](https://www.youtube.com/watch?v=LQozVyry2WQ&ab_channel=PedroCopeland)  
(дата звернення: 15.11.2023).

70. Прямая линия с Владимиром Путиным на Украине. 26 октября 2004.  
URL: [https://www.youtube.com/watch?v=SOTdAIb2TT8&ab\\_channel=ABстудия](https://www.youtube.com/watch?v=SOTdAIb2TT8&ab_channel=ABстудия)  
(дата звернення: 04.10.2023 р.).

71. Путин рассказал журналисту Би-би-си об Украине - BBC Russian.  
URL: [https://www.youtube.com/watch?v=3bCD4HxP6H4&ab\\_channel=BBCNews-Русскаяслужба](https://www.youtube.com/watch?v=3bCD4HxP6H4&ab_channel=BBCNews-Русскаяслужба) (дата звернення: 10.09.2023).

72. Путілов І. Повернути Крим «по-новому»: що Порошенко зробив за рік для півострова? URL: <https://ua.krymr.com/a/27037151.html> (дата звернення: 23.04.2023 р.).

73. Путін доручив російським військовим забезпечити підтримання миру в

74. Путін підписує укази про визнання. URL: <https://www.rbc.ru/politics/21/02/2022/6213eaaa9a794751a958d3ff> (дата звернення: 21.11.2023).

75. Путін приїхав до Франції на зустріч із Макроном. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=xVxP8cOA964&ab\\_channel=Крым.Реалии](https://www.youtube.com/watch?v=xVxP8cOA964&ab_channel=Крым.Реалии)  
(дата звернення: 22.11.2023)

76. Путін про АТО. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=oiTSp-5vax4&ab\\_channel=24Канал](https://www.youtube.com/watch?v=oiTSp-5vax4&ab_channel=24Канал) (дата звернення: 10.09.2023).

77. Путін: Крим приєднали, щоб не кидати націоналістам. URL: <https://cutt.ly/51gT4t1> (дата звернення: 23.11.2023).

78. Путін: Крим та Севастополь повертаються до рідної гавані. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=QVsUWWp04q8&ab\\_channel=Euronewsпо-русски](https://www.youtube.com/watch?v=QVsUWWp04q8&ab_channel=Euronewsпо-русски) (дата звернення: 10.11.2023).

79. Путін: Мінських угод більше не існує. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/02/22/7134452/> (дата звернення: 21.11.2023).

80. Путіну дозволили ввести війська РФ на території "Л/ДНР". URL: <https://suspilne.media/209616-putinu-dozvolili-zadiuvati-armiu-rf-na-teritorii-ldnr/> (дата звернення: 21.11.2023).
81. Рада Безпеки ООН одноголосно схвалила резолюцію щодо України. URL: <https://news.un.org/ru/story/2015/02/1258321> (дата звернення: 21.11.2023).
82. Ре-візія історії. Російська історична пропаганда та Україна / за ред. В. Єрмоленка. Київ, 2019. С. 99.
83. Революція гідності в Україні // Тисячоліття – Millennia. 2015. Вип. 2. С. 5-15.
84. Рішення щодо припинення вогню ухвалено задля миру на Донбасі – заява Петра Порошенка. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=oHPjUE68g7g&ab\\_channel=hromadske](https://www.youtube.com/watch?v=oHPjUE68g7g&ab_channel=hromadske) (дата звернення: 20.11.2023).
85. РНБО розпочинає масштабну АТО із залученням Збройних Сил – Турчинов. URL: <https://web.archive.org/web/20171017043038/http://www.pravda.com.ua/news/2014/04/13/7022274/> (дата звернення: 15.11.2023).
86. Розвідка не знайшла нових військ РФ у кордон України: Це психологічний тиск. URL: <https://cn.com.ua/politika/2021/11/01/razvedka-ne-nashla-novyh-voisk-rf-y-granic-ukrainy-eto-psihologicheskoe-davlenie/> (дата звернення: 21.11.2023).
87. Розвінчування російських фейків 29 травня. URL: <https://suspilne.media/244322-rozvincuvanna-rosijskih-fejkiv-27-travna/> (дата звернення: 23.11.2023).
88. Роман Шпорлюк. Дилеми російського націоналізму // Імперія та нації. З історичного досвіду України, Росії, Польщі та Білорусі. Київ, 2000. С. 50-62.
89. Романчук О. Газпром як основна політична зброя Кремля. Універсум. 2009. № 1–2 (183–184). Січень–лютий. С. 19-22.

90. Російське телебачення підтвердило, що літак над Донеччиною збили бойовики. URL: <https://tsn.ua/politika/rosiyske-telebachennya-pidтверdilo-scho-litak-nad-donechchinoyu-zbili-boyoviki-video-359605.html> (дата звернення: 20.11.2023).

91. Російські ЗМІ розповідають, що збитий над Україною літак – невдалий замах на Путіна. URL: <https://web.archive.org/web/20140812165514/http://gazeta-misto.te.ua/news/російські-змі-розповідають-що-збитий/> (дата звернення: 20.11.2023).

92. Рубцов В. Всеукраїнський Майдан, як віха у встановлені українського суспільства // Наукові записки Острозької академії. Серії Політичної науки, 2008 р. Випуск 3. С. 38.

93. Рущенко І. Російсько-українська гібридна війна. Харків, 2015. 268 с.

94. Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. Горбуліна. Київ, 2017. 496 с.

95. Смолій В., Кульчицький С., Якубова Л. Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України. Київ, 2016. С. 288-289, 298, 564.

96. Солодкий С., Фахурдінова М. Зима наближається: як зберегти підтримку України з боку європейських суспільств? Київ, 2022. С. 3.

97. Станислав Белковский: «В Помаранчевой революции все достижения закреплены, отката назад нет» URL: <https://forum.pravda.com.ua/index.php?topic=163767.0;wap2> (дата звернення: 04.10.2023 р.).

98. Схід України переходить у режим припинення вогню. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5062123> (дата звернення: 21.11.2023).

99. Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. Київ, 2016. 256 с.

100. Туркачов О. В. Російсько-Українські міждержавні відносини напередодні війни 2014 року. 2022. С. 3-4.

101. Турченко Г., Турченко Ф. Проект «Новоросія»: 1764 – 2014. Запоріжжя, 2015. 158 с.
102. Турченко Ф., Турченко Г. Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. С. 148, 155, 159.
103. Украина заговорила о «вторжении» Почему Владимиру Зеленскому выгодно обвинять Москву в якобы подготовке наступления. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/5088231> (дата звернення: 21.11.2023).
104. Україна – Росія: діалог під час конфлікту / упоряд. О. Білий. Київ, 2015. 110 с.; Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації / упоряд. С. Кот, Г. Боряк. Київ, 2015. 90 с..
105. Україна ніколи не погодиться з окупацією Криму – Президент на вечорі-реквіємі з нагоди 71-ї річниці депортації кримських татар. URL: <https://san-francisco.mfa.gov.ua/news/36615-ukrajina-nikoli-ne-pogoditysya-z-okupacijeu-krimu-prezident-na-vechori-rekvijemi-z-nagodi-71-ji-richnici-deportaciji-krimsykih-tatar> віділдано (дата звернення: 15.11.2023).
106. Українські війська вперше застосували "Байрактар" на Донбасі. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-59055022> (дата звернення: 21.11.2023).
107. Энергия независимости: как Украина отстаивала позиции на газовом рынке. URL: <https://mind.ua/ru/publications/20229875-energiya-nezavisimosti-kak-ukraina-otstaivala-pozicii-na-gazovom-rynke> (дата звернення: 20.11.2023).
108. Як зберегти Україну на шляху реформ // Європейська правда. 2018. 19 березня.
109. Як зберегти Україну на шляху реформ // Європейська правда. 2018. 19 березня.
110. ЯНУКОВИЧ ЗАКЛИКАВ ПУТІНА НАПАСТИ НА УКРАЇНУ. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/3/7017396/> (дата звернення: 15.11.2023).
111. Ярослав Грицак: як виник міф про «братні народи»? Український інститут національної пам'яті. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyi-materialy/rosiysko-ukrayinskaviyna-istorychnyy-kontekst/yaroslav-grycak-yak-vynyk-mif-pro-bratni-narody> (дата звернення: 20.10.23).



112. 25 років незалежності / кер. авт. кол. Г. Боряк. Київ, 2016. 796 с.
113. 4 березня 2014 р. Заява Президента Путіна щодо Криму. URL: [https://www.youtube.com/watch?v=HUhD3\\_3Dic0&ab\\_channel=CrimeaBigNews](https://www.youtube.com/watch?v=HUhD3_3Dic0&ab_channel=CrimeaBigNews) (дата звернення: 10.11.2023).
114. A top Ukrainian general warned the country's army is not strong enough to fend off a full-scale Russian invasion. URL: <https://www.businessinsider.com/ukraine-general-say-army-not-strong-enough-fight-russian-invasion-2021-12> (дата звернення: 21.11.2023).
115. Biden J. Promise Me, Dad. New York, 2017. 264 p.
116. Big debts and dwindling cash: Ukraine tests creditors' nerves. URL: <https://www.reuters.com/article/us-emerging-ukraine-debt-idUSBRE99G06F20131017/> (дата звернення: 15.11.2023).
117. EU-Ukraine start negotiations on new Enhanced Agreement. URL: [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP\\_07\\_275](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_07_275) (дата звернення: 15.11.2023).
118. Frankfurter Allgemeine: «Лукашенко поджал хвост, когда российские BBC бомбили цели возле Тбилиси. URL: <https://charter97.org/ru/news/2008/8/25/9429/> (дата звернення: 15.11.2023).
119. handelsblatt 2005 3 januar - s.2 каворх
120. Kremlin says military movements near Ukraine are defensive, pose no threat. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-russia-kremlin-idUSKBN2BO51M/> (дата звернення: 21.11.2023).
121. MH17: Malaysia Airlines flight shot down by BUK missile fired from eastern Ukraine, Dutch Safety Board says. URL: <https://web.archive.org/web/20151114132242/http://www.abc.net.au/news/2015-10-13/dutch-authorities-deliver-final-report-on-crashed-flight--mh17/6851490> (дата звернення: 20.11.2023).
122. Reports on the human rights situation in Ukraine / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2014 – 2022. URL:

<https://ukraine.un.org/en/201055-report-human-rights-situation-ukraine> (дата звернення 11.05.2023)

123. Reports on the human rights situation in Ukraine / Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. 2014 – 2022.

124. Russia's Prime Minister Putin: Yuschenko Recalled Naftohaz Ukrainy's Delegation From Talks With Gazprom On December 31. URL: <https://web.archive.org/web/20090303152302/http://www.ukranews.com/eng/article/172781.html> (дата звернення: 15.11.2023).

125. Stephen, C. US reaction to Russia in Ukraine: Time for Realism and Common Sense on Ukraine. Why Did the Conflict in Ukraine Start? A Realist and a Social-Constructivist Approach. 2016. P. 59.

126. Ukrainians deny giving wartime help to Georgia. URL: <https://web.archive.org/web/20081009220734/http://ap.google.com/article/ALeqM5gnjpn0Pvanv75dFeor3ZduT6jtWAD93J996G0> (дата звернення: 15.04.2023).

127. URL: <https://www.facebook.com/boris.nemtsov?fref=ts> (дата звернення: 10.09.2023).

128. URL: <https://www.youtube.com/shorts/njtxiVDt4WA> (дата звернення: 05.09.2023 рік).

129. Where has fighting been focused on day two of Russia's invasion of Ukraine? URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/25/fight-for-kyiv-russian-forces-ukraine-capital-war> (дата звернення: 21.11.2023).